

ПББ 70/1

СОВИСС

А. В. ВУЛОВИЋ

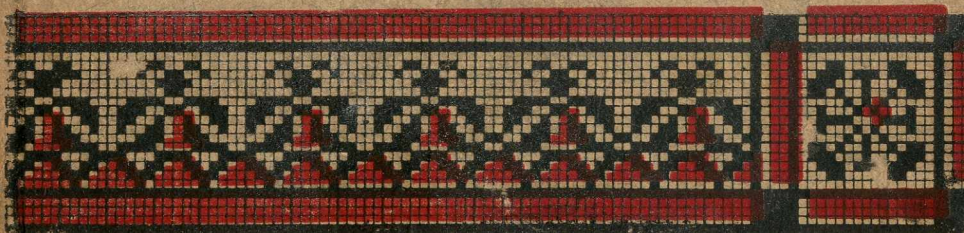
ЧУТАНКА

1

ИЗДАВАЧКА
РАЈКОВИЋА
БЕОГРАД

КЊИЖАРНИЦА
И ЊУКОВИЋА
ТЕРАЗИЈЕ

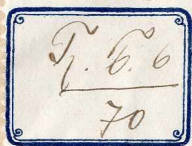

D

1156 70/1

ID=36008207

ЗОРА В. ВУЛОВИЋ

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 45090

ЧИТАНКА

ЗА ПРВИ РАЗРЕД СРЕДЊИХ ШКОЛА

Одлуком Господина Министра Просвете С.Н.Бр. 1460
од 23-VII-1926 год. ова је књига одобрена као уџбеник.

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ РАЈКОВИЋА И ЋУКОВИЋА
БЕОГРАД — ТЕРАЗИЈЕ

БЕОГРАД, 1926.

ШТАМПАРИЈА „ДАВИДОВИЋ“ ПАВЛОВИЋА И ДРУГА,

Таковска 32.

ПРЕДГОВОР

Желели смо да наша прва Читанка буде једна пријатна књига за децу, да има у себи нешто по чему ће се памтити, да се кроз њу заволи књига уопште и да се њоме олакша рад у школи. Хтели смо прво да их заинтересујемо, да привучемо њихову пажњу и да их тек онда нечему научимо указујући им на многе и многе лепе ствари. Старали смо се исто тако да њихова читанка одговара њиховом духу и добу; да унесемо што више ведрине и пријатног расположења; да пробудимо добра и лепа осећања, а да све то у исто време има вредности и естетских преимућстава, и, што је за нас било исто тако, важно да служи нечему.

Нама се чини да је апсолутно непотребно оптеретити децу првог разреда свим врлинама и дужностима човека; исто тако мислимо да није потребно, ни у истини могуће, посветити децу тих година у све природне лепоте наше земље и све обичаје; у целу нашу прошлост; у сву страхоту недавног великог рата; или што је још горе у сву збиљу живота; а још мање упознати их са толиким бројем писаца (обично се узимало четрдесет до педесет), па чак и са савременим.

Наш је принцип био: *дајти мање ствари, а на више начина обрађених*. Зато смо ми пришли груписању предмета и писаца, верујући да ће то једино допринети истинском знању и припомоћи развијању мисли и осећања.

Старали смо се о језику, исто тако и о употреби речи, израза и фраза, да све то буде на једној висини нашег задатка.

Почели смо са народним приповеткама и баснама; онда смо дали народне песме, и то овога пута само Краљевића Марка. Мислили смо да он овде има највише места и по приступачности и по својим врлинама; и друго, да ће се више добити кад се дâ једна целина (како је ово најобимнија група, лако би се могла поделити остала грађа наше народне поезије, по важности догађаја и дечијем схватању, у друга три дела читанке). Па онда смо хтели да вратимо деци њихове писце, Ј. Јовановића Змаја и Љ. Ненадовића. Змајеве песме су проткале целу књигу, (Змај није заступљен великим бројем и намерно су узете мање познате ствари, да би се за њих везивале познате, и поред *Читанке* читале све остале дечије песме,) а код Ненадовића нарочито смо се задржали на *Писмима из Црне Горе*. Црна Гора је наш легендарни крај, као што је Марко Краљевић легендарни јунак; у оба случаја имамо ствари које помажу развијање дечије маште (што се нама чини да је од великог значаја), а друго, што ће имати чиме да се одушевљавају и поносе.

Онда смо још хтели да кроз песме, кратке описе и фрагменте приповедака изразимо два годишња доба (зиму и пролеће) и њихове лепоте. Деца ће ту пре свега имати велико задовољство, јер смо се старали да ту дамо занимљиве одломке из дечијег света, а уз то ће моћи да науче многе нове ствари и неосетно ће се упутити да и сâми мисле и нешто напишу о предметима о којима су толико читали.

И на крају још само ово. *Прво*, из Словеначке Књижевности због осведочене тешкоће у језику, узели смо за почетак њихову Химну, која треба да се зна, а лако се може разумети; и још само лепу песму *Љубљани*, а за старије разреде то би се већ друкчије удесило. *Друго*, дали смо текст, само се најнужнијим тумачењем речи, без објашњења и увода за одломке, знајући из искуства да наставник мора сâм собом све то да дâ, и на тај начин

смо се ослободили непотребног проширења обима наше читанке. А против упуштава за рад и биографских података противни смо у начелу. Текст пружа довољно могућности да се усмено прошири и доведе у везу са сличним појмовима и стварима. Јер, жива реч наставника много више чини, управо она све и чини овде, јер Читанка је књига за школу и ради се само под упуством наставника. Исто тако ми држимо да се уз различите предмете, празнике и догађаје (где већ то није учињено) да усмено везати народна традиција и обичаји, и да ће то више користити, него да је дато посебно, па макар то било и у редакцији В. Караџића, кога смо ми оставили за много доцније, кад ће деца збиља бити у стању да схвате у неколико његову вредност.

Све ово проверили смо на раду у школи и добили необично лепе резултате. Ми верујемо да је овај начин добар, а о избору предмета и грађе може се увек дискутовати, мењати и можда наћи боље.

Јула 1926 године.
Београд.

Зора В. Вуловић
Професор II. Женске Гимназије

МОЛИТВА

Месец јасни, звезда јато
И сунашце умиљато,
Зору, што нам небо шара,
А и муњу, што га пара,
И ту силну грома буку,
И олује страшну фуку,
Ти сатвори вељи Боже,
Ко овако јоште може.

Цвеће љупко и долину,
Стадо, врело и планину,
Тиху реку, силно море,
И под небом орла горе.
И над орлом шарну дугу,
И славуја у том лугу,
И још његов глас умилни
Ти сатвори, Боже силни!

Бранко Радичевић.

НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ И БАСНЕ

КО МАЊЕ ИШТЕ, ВИШЕ МУ СЕ ДАЈЕ

— НАРОДНА ПРИПОВЕТКА —

Била три брата, па на беломе свету ништа више нису имали до једну крушку, те би ту крушку редом чували. Један би увек остајао код крушке, а друга двојица ишла би на надницу.

Једанпут Бог пошље анђела да види како ова браћа живе, па ако зло живе да им да бољу храну. Кад анђео божији сиђе на земљу, претвори се у просјака, па дошавши ономе што чува крушку, замоли га да му да једну крушку. Он узбере од својих крушака, па му да и рече: „Ево ти од мојих крушака, од братских ти не могу дати“. Анђео му захвали и отиде. Кад сутрадан остане други брат да чува крушку, дође опет анђео па га замоли да му да једну крушку. И он му узбере од својих крушака, па му да и рече: „Ево ти од мојих крушака, од братских ти не могу дати“. Анђео и њему захвали и отиде. Кад буде ред на трећега брата да чува крушку и он му узбере од својих крушака па му да и рече: „Ево од мојих крушака од братских ти не могу дати“.

Кад буде четврти дан, анђео се начини калуђер, па дође рано ујутру и затече их сву тројицу код куће, па им рече: „Хајдете за мном да вам дам бољу храну“. Они пођу за њим без речи. Кад дођу на један велики поток, вода тече све уји, онда запита анђео најстаријег брата: „Шта би ти хтео?“ А он одговори: „Да је све вино од ове воде, па да је моје“. Анђео прекрсти штапом, а то место воде потече вино: ту се бурад оправљају, ту се вино сипа, људи раде, село читаво. Онда га анђео онде остави и рече му: „Ето ти што си желео,

сад живи“. Па узме ону двојицу и пође с њима даље. Кад дођу на једно поље, а ту голуб прекрилио поље. Онда запита анђео средњега брата : „Шта би сад желео?“ А он му одговори : „Да су то све овце, па да су моје“. Божији анђео прекрсти поље штапом, а то све место голубова овце : ту су станови, неке жене стоку музу, једне млеко разливају, једне скоруп скидају, једне сире сир, једне масло топе; ту се начини и козара, једни секу, једни мере, једни новце примају, људи раде, село читаво. Онда му рече анђео : „Ево ти што си желео“. Па узме најмлађега брата и пође с њим преко поља па га запита : „А шта би ти жео?“ Он му одговори : „Ја не бих ништа друго, већ да ми Бог да жену од праве крви хришћанске“. Онда му анђео рече : „О то је тешко добити : у свему свету само три имају : две су жене, а једна је девојка, и њу просе двоји просиоци“.

Идући тако за дуго, дођу у један град где је био цар и у њега кћи од праве крви хришћанске. Кад дођу у град одмах отиду к цару да просе у њега девојку. Кад они тамо, а два цара дошла да је просе и метнули јабуке на сто. Онда и они своју јабуку метну поред оних. Кад цар сагледа, рече свима који су се онде десили : „Шта ћемо сад : оно су цареви, а ово су као просјаци према њима?“ Онда ће анђео рећи : „Знате ли шта? Овако да урадимо : нека узме девојка три лозе, па нека посади у башти намењујући коју коме хоће, па на чијој лози сутра буде грожђе, за онога нека пође девојка“. Они сви на то пристану : девојка посади три лозе у башти и свакоме намени по једну. Кад у јутру, а то на лози онога сиромаша грожђе. Онда цар немадне куд, него да кћер онеме брату најмлађеу, па одмах у цркву те се венчају. Пошто се венчају анђео их одведе у шуму па их остави онде и они стану живети за годину дана.

А кад се наврши година, рече Бог анђелу : „Иди види како оне сироте живе. Ако тешко живе, подај им бољу храну“. Кад анђео сиђе на земљу, опет се претвори

у просјака, па отиде к ономе што му поток тече вином и замоли у њега чашу вина, а он га одбије говорећи: „Да ја дајем свакоме по чашу вина, не би тога било“. Кад то чује анђео, прекрсти штапом, а поток потече водом као и пре, па онда рече ономе брату: „Није то за тебе, иди ти под крушку, па чувај крушку“.

По том отиде анђео оданде и дође к ономе другоме, што су му овце поље прекрилиле, и замоли се да му удели кришку сира, а он га одби говорећи: „Да ја делим свакоме по кришку сира, не би тога било“. Кад то чује анђео, прекрсти штапом, а то од оваца прну голубови. Па онда рече ономе брату: „Није то за тебе, иди ти под крушку, па чувај крушку“.

Најзад отиде анђео и најмлађему да види како и он живи, кад тамо, а он са својом женом у шуми живи сиротињски у једној колиби. Анђео се замоли да га приме да преноћи, а они га са свим срцем приме и стану се молити да им опрости што га не могу дочекати како би желели, ми смо вели сиромаси људи. Анђео им одговори! „Ништа за то, ја сам задовољан оним што има“. Они онда шта ће да раде? Жита нису имали да месе прави хлеб, него су тукли кору од којекаква дрвећа и од тога хлеб месили. Такав хлеб умеси жена и сад за госта и метне га под црепуљу да се пече. А они стану разговарати госта. Кад после они погледају је ли им тај хлеб печен, а то под црепуљом прави хлеб, нарастао, ништа ти лепше и дигао црепуљу над собом. Кад они то виде, дигну руке Богу: „Хвала ти Боже те можемо госта угостити!“ Пошто изнесу хлебац пред госта, донесу тикву с водом, па кад стану пити, а то у тикви вино. Онда анђео прекрсти штапом колибу, а на оно место створе се царски двори и у њима свега доста. Тада их благослови анђео и остави онде, где су срећно живели.

ПРАВЕДНА ПРЕСУДА

— НАРОДНА ПРИПОВЕТКА —

У Сарајеву један чивутин изгуби зашивени кесу новаца, па пусти телала¹, и обрече да ће дати с благословом сто гроша онеме, који је буде нашао. Пошто телал вичући прође по сокацима, ето ти једнога сељака, где носи кесу : „Ево, трговче, ваља да су ово твоји новци што си их изгубио“. Чивутин пун радости спопадне кесу пак је отвори и стане новце бројати ; али му се одмах окрене радост на жалост, кад помисли да му ваља дати сто гроша онеме што је нашао ; и стане мислити како му не би дао. Тако пошто изброји новце, рече сељаку : „Ти си дакле побратиме, извадио твојих сто гроша, јер је у кеси било осам стотина гроша, а сад нема више од седам стотина ? Добро си учинио ! Хвала ти !“ Сиромас човек се упропасти кад чује то, и више му буде жао што га беди, него за обречених сто гроша ; зато се стане клети и преклињати да се он новца није ни дотакао, него је донео оно што је нашао. Чивутин пак остане тврдо при своме.

Тако се мало по мало сваде, и отерају се кадији² на суд. Пошто се обојица закуну : чивутин да је у кеси било осам стотина гроша, а сада нема до седам стотина, сељак, пак, да се он новца није ни дотакао, него да је онако донео, као што је нашао, онда им мудри кадија, познавши шта је и како је, пресуди овако : „Ви обојица имате право : ти си трговче изгубио осам стотина гроша, а ти си Еро, нашао само седам стотина ; тако то нису новци тога трговца, него некаквог другог човека. Ти дакле, Еро, носи те новце кући, па их остави, док не дође онај који је изгубио седам стотина гроша ; а ти, трговче, чекај док ти се не јави онај који је нашао осам стотина гроша“.

¹ Телал — онај који објављује, викач. ² Кадија — судија.

СВЕ, СВЕ, АЛИ ЗАНАТ

— НАРОДНА ПРИПОВЕТКА —

Пође некакав цар са својом женом и са кћери да се шета по мору на лађи. Кад мало одмакну од бријега, онда дуну вијетар па га баци у некакву земљу, ђе се о његову царству ништа и не чује (као ни он о овоме што до сад ништа није ни чуо ни знао). Кад изађу на сухо, он није смио ни казати да је цар, а новаца нијесу имали са собом ништа, а не знајући никаква заната, нијесу се могли друкчије хранити него се он најми да чува сеоска говеда. Пошто ту преживе тако неколико година, угледа син цара оне земље његову кћер, која је била врло лијепа и већ дорасла до удаје, па каже свом оцу и мајци да се другом никаквом ђевојком неће оженити до кћери говедара тога и тога села! Отац и мати и други дворани стану га одвраћати да се прође те срамоте: како би он царски син узео говедарску кћер код толикијех другијех, царскијех и криљевскијех кћери! Али све залуду; он каже: „Ја њу, ја ни једну!“ Кад већ виде да друкчије не може бити, онда цар пошље једнога свог везира да јави говедару да ће цар да му узме кћер за сина. „Кад везир¹ отиде и јави то говедару, а говедар га запита: „Какав занат зна царев син?“ Везир се упрепасти: „Бог с тобом, човече! Како ће царев син знати занат? Што ће занат цареву сину? Занате људи уче да се хране њима, а царев син има земљу и градове“. Говедар каже опет: „Е ако не зна никаква заната, ја му не дам своје кћери“. Везир се врати, те каже цару што говори говедар. Сад постане чудо још веће. Они су мислили да ће то за говедара бити највећа срећа и дика, што му царски син узима кћер, а он пита какав занат зна царев син! Цар пошље другога везира, али говедар каже једно те једно: „Док царев син“, вели, „не научи какав гођ занат, и не донесе ми своју рукотворину,

дотле нема ништа од пријатељства!“ Кад се и овај везир врати те каже да говедар не да ђевојке док царев син не научи какав гођ занат (само нек је занат), онда царев син зађе по чаршији да гледа какав је занат најлакше научити. Ходајући од дућана до дућана и гледајући како различни мајстори раде, дође на дућан где се плету рогожине; и то му се учини најлакши занат, па га почне учити и научи за неколико дана, па онда оплете сам једну рогожину, те је однесу говедару, и кажу му да је царев син научио занат, и да је то његова рукотворина.

Говедар узме рогожину у руке, те је загледа са свију страна, па онда запита: „Колико то вриједи?“ А они му кажу: „Четири паре“. „Е!“ вели „добро! четири паре данас, четири паре сјутра, то је осам, а четири прекосјутра, то је дванаест и т. д. Да сам ја тај занат знао, не бих данас чувао сеоскијех говеда“. Па им онда каже ко је он и како је ту дошао; а ови се онда обрадују још већма што узимају ђевојку од цара, а не од говедара, и с највећим весељем вјенчају момка и ђевојку и проведу свадбу; па онда даду овоме цару лађе и војску, те отиде преко мора и нађе своју земљу.

¹ *Везир* — доглавник царев.

КО НИЈЕ ДОБРО СВЕЗАО?

— НАРОДНА ПРИПОВЕТКА —

Кад је некакав човек полазио у воденицу, свеже му жена врећу са житом. Кад буде у путу, одрешу му се врећа и он је до воденице везивао десет пута, а кад се вратио кући стане жену грдити што му није добро свезала.

LISICA I KURJAK

— PO DOSITEJU OBRADOVIĆU —

Lisica upadne u jedan bunar. U to isto vreme slučajno prođe tuda kurjak i čuje njenu viku iz bunara, pogleda unutra i vide jadnu lisicu, koja ga počе moliti i zakinjati, da što pre donese užе i da je izvuče. Kurjak obeća da će to učiniti, ali prvo zatraži da mu każe kako je tu upala. Ali dosetljiva lisica povika: „Uže! Uže! Vidiš da meni sad nije do razgovora. Izvadi me prvo pa posle pitaj što god hoćeš.

ЛАВ И МЕДВЕД

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Лав и медвед пођу у пусте дубраве,
 Да што год за ручак спреме и набаве;
 Намере јеленче, младо к'о што желе,
 Лако га ухвате; ал како да деле?
 Сваком се чињаше половица мало,
 Гладни оба, сваком читаво б' требало.
 Сваки себи почне то јеленче вући.
 Па за гуше онда шчепају се тући.
 Лисица полако до њих се привуче,
 Па узме јеленче, у шуму одвуче.

ЛАВ И МИШ

— ПО ДОСИТЕЈУ ОБРАДОВИЋУ —

Лав уморан легне у хлад и заспи. Миш пролазећи туда намисли да претрчи преко лава. Лав се тргне и шчепа миша. „Несрећо једна! поред толиког поља, нашао си да идеш преко мојих леђа. Шта ћеш сада? Говори!“

„Моћни лаве“, одговори понизно миш, „признајем, што сам згрешио, али те молим да ми опростиш нећу то више никад да учиним. А помисли, молим те, каква би слава била за лава, да убије миша?“ Лав се насмеја и пусти га.

После неког времена, ухвати се тај исти лав у дебелу мрежу, коју су ловци спремили за лавове и медведе. Лав није могао да је размрси и почпе рикати, колико га је грло носило. Миш то чује, потрчи тамо и позна свога добротвора. Одмах поче да гризе мрежу и мало по мало прегризе једно уже. Онда се мрежа распе и лав се избави, и зачуђен рече: „Ко би икада рекао да и миш може лава да избави од смрти“.

ЦВРЧАК И МРАВИ

— по доситеју обрадовићу —

Цврчак дође у зиму мравима, молећи их да му узајме које зрно жита, да од глади не погине.

Питају га мрави: „Шта си летос радио?“

„Свирао сам,“ одговори Цврчак.

„Свирао си. А ти сада играј, да те глад прође.“

МАГАРАЦ И КОЊ

— по доситеју обрадовићу —

Магарац се усуди да се утркује с добрим коњем. А кад изостаде далеко иза њега, почеше му се ругати и смејати све животиње које су се нашле ту. Онда магарац по својој магарећој памети, одговори: „Е, да се ја нисам убо пре неки дан, и да ме нога не боли, виде ли би ви!“

Животиње га изгрде и отерају. А име магарац остаде од тада погрдно.

KONJ I BIK

— PO DOSITEJU OBRADOVIČU. —

Dobar konj trčаше i poigravaše, noseći jednog dečka na sebi. Vide ga bik i počne mu se podsmevati: „Kad bih ja nosio na leđima to dete, poznalo bi ono ko je bik.“

„Kakva bi to hvala bila nad slabim junaštvo pokazati,“ odgovori konj.

СЛАВУЈ И ПАУН

— ПО ДОСИТЕЈУ ОБРАДОВИЋУ —

Једног лепог пролетњег дана слатко је певао славуј. Остале птице, неке из зависти, а неке из простоте и недостатка осећања и не обзираху се на њега. А паун како га чу, заустави се и поче га пажљиво слушати и гледати. Спази га славуј, престане да пева и поче га посматрати.

„Зашто не певаш?“ рече му паун. „Што ме тако гледаш?“ „Ко те не би гледао?“ одговори славуј. „Кав си леп и красан! А зашто ти овде толико дуго стојиш и мене гледаш?“

„Како не бих стајао“, одговори паун, „и како те не би гледао, кад тако слатко певаш!“.

Од тог времена и до данас паун и славуј су велики пријатељи.

ТУЂЕ ПЕРЈЕ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Тице кад изабраше, у времена стара,
Орла јуначкога за свога главара,
Један дан одреде да се све искупе,
Подворењем својим орлу да приступе :

Да покажу себе на сабору томе
С певањем и перјем поглавару своме.
. . . . Када буде време све птице долете,
Свога цара, орла, одсвуда облете.
Но да видиш чавку, да би лепша била,
Разним се туђим перјем накитила,
Долети и стаде у сред првог реда,
Поноси се она, сваки у њу гледа :
И ор'о је гледи, лепоти се диви,
Увија се чавка као ђаво живи.
Кад се птице боље у њу загледаше
И на њој своја пера познадоше,
Онда свака своје перо ишчупала,
Посрамљена чавка црна је остала,
. . . . Пре ил' после мора сваком тако бити,
Ко се туђим перјем као чавка кити.

МАРКО КРАЉЕВИЋ

— У НАРОДНИМ ПЕСМАМА И ПРИЧАМА —

МАРКОВА СНАГА

Вино пије Краљевићу Марко
У Руднику граду бијеломе
На чардаку на бијелој кули
Рудничкога краља Радомира.
Кад се хладна понapiше вина,
Вели Марку кнеже Радомире :
„Побратиме, Краљевићу Марко,
„Оћеш ићи у Рудник планину,
„А на извор реке Јасенице ?
„Ту ти има један камен вељи,
„Нико њега дигнути не може,
„А камо ли са рамена бацит ;
„Тебе хвале да си добар јунак,
„Хајд' окушај, можеш ли га дигнут“.
Вели њему Краљевићу Марко :
„Хоћу ићи, мио побратиме“.
Па одоше у Рудник планину.

Кад су били реци на извору,
Ал' ту вељи камен крај извора ;
Гледа камен Краљевићу Марко,
Гледа камен, пак се насмејао,
Па га узе у бијеле руке ;
Колико га силно притиснуо,
На камену прсти упанули ;
Па га баци низ Рудник планину.
А кад виде кнеже Радомире,
Шта учини од камена Марко,

Тад је кнеже Марку говорио :
 „Бе аферим,¹ побратиме Марко :
 „Истина је што говоре људи,
 „Да над Марком не има јунака“.
 Па одоше рудничкоме граду,
 Опет пију руменику вино
 На чардаку од бијеле куле.

Још казују и причају људи :
 Где је Марко ногом закрочио,
 Ту је под њим стена утонула,
 Пак се виде Маркова стопала ;
 А где копљем у стену удрио,
 Од аршина рупа останула.

¹ *Аферим!* — браво!

МАРКОВО СТОПАЛО

Недалеко од вароши Дебра налази се планина Крчин и на њој постоји црква, за коју се прича да ју је подигао Марко Краљевић. Пошто је погодио мајсторе, намисли да их угости. Зато каже својој жени да спреми добар ручак, што она и учини. Кад су мајстори сели да ручају, он се сети да је заборавио донети ракије и лажнице.¹ Онда Марко каже мајсторима да причекају док донесе да их послужи. Кажу да је отишао у Прилеп и вратио се за четврт часа, а даљина од Крчина и Прилепа је двадесет и четири пешачка часа, и да му је први корак био до једне стене код села Галичника (далеко један час); како је на стену згазио, нога му је до чланака пропала. Та се стена зове „Марково Стопало“.

¹ *Лажница* — кашика

МАРКО КРАЉЕВИЋ И ВИЛА

Појездише до два побратима
 Преко красне Мироча планине,
 Та једно је Краљевићу Марко,
 А друго је војвода Милошу,
 Напоредо језде добре коње,
 Напоредо носе копља бојна,
 Један другом бело лице љуби,
 Од милоште до два побратима;
 Али Марко на Шарцу задрема,
 Пак беседи побратиму своме:
 „А мој брате, војвода Милошу!
 Тешко ме је санак обрвао,
 Певај, брате, те ме разговарај“.
 Ал' беседи војвода Милошу:
 „А мој брате, Краљевићу Марко!
 Ја би тебе, брате, попевао.
 Ал' сам синоћ много пио вино
 У планини с вилом Равијојлом,
 Пак је мене запретила вила,
 Ако мене чује да попевам,
 Оће она мене устрелити
 И у грло и у срце живо“.
 Ал' беседи Краљевићу Марко:
 „Певај, брате, ти се не бој виле,
 Док је мене, Краљевића Марка,
 И мојега видовита Шарца
 И мојега шестопера златна!“
 Онда Милош поче да попева,
 А красну је песму започео
 Од свих наших бољих и старијих,
 Како ј' који држ'о краљевину
 По честитој по Маћедонији,
 Како себе има задужбину;

А Марку је песма омилела,
 Наслони се седлу на облучје¹;
 Марко спава, Милош попијева,
 Зачула га вила Равијојла,
 Па Милошу поче да отпева:
 Лепше грло у Милоша царско.
 Јесте лепше него је у виле.
 Расрди се вила Равијојла,
 Пак одскочи у Мироч планину,
 Запе лука и две беле стреле,
 Једна уд'ри у грло Милоша,
 Друга уд'ри у срце јуначко.
 Рече Милош: „Јао моја мајко!
 Јао Марко, Богом побратиме!
 Јао брате, вила ме устрели!
 А нисам ли тебе беседио,
 Да не певам кроз Мироч планину?²“
 А Марко се трже иза санка,
 Па одскочи с коња шаренога,
 Добро Шарцу колане потеже,
 Шарца коња и грли и љуби:
 „Јао Шаро, моје десно крило!
 Достигни ми вилу Равијојлу,
 Чистим ћу те сребром потковати,
 Чистим сребром и жеженим златом;
 Покрићу те свилом до колена,
 Од колена ките до копита;
 Гриву ћу ти измешати златом,
 А поткитит' ситнијем бисером;
 Ако ли ми не доститнеш виле,
 Оба ћу ти ока извадити,
 Све четири ноге подломити,
 Па ћу т' овде тако оставити,
 Те се туци од јеле до јеле,
 Ко ја Марко без мог побратима“..

Довати се Шарцу на рамена,
 Пак отрча кроз Мироч планину.
 Вила лети по врху планине,
 Шарац језди по среди планине,
 Нигде виле чути ни видети,
 Кад је Шарац сагледао вилу,
 По три копља у висину скаче,
 По четири добре у напредак,
 Брзо Шарац достигао вилу;
 Кад се вила виде на невољи,
 Прну јадна небу под облаке,
 Потезе се буздованом Марко
 Пустимице добро нештедице,
 Белу вилу међ' плећи удари,
 Обори је на земљицу чарну,
 Пак је стаде бити буздованом:
 Преврће је с десне на лијеву,
 Пак је бије шестопером златним:
 „Зашто, вило, да те Бог убије,
 Зашт' устрели побратима мога?
 Дај ти биље ономе јунаку,
 Јер се нећеш наносити главе.“
 Ста га вила Богом братимити:
 „Богом брате, Краљевићу Марко!
 Вишњим Богом и светим Јованом!
 Дај ме пуштај у планину живу,
 Да наберем по Мирочу биља,
 Да загасим¹ ране на јунаку.“
 Ал' је Марко милостив на Бога,
 А жалостив на срцу јуначком,
 Пусти вилу у планину живу:
 Биље бере по Мирочу вила,
 Биље бере, често се одзива:
 „Сад ћу доћи Богом побратиме!
 Набра вила по Мирочу биља,

И загаси ране на јунаку:
 Лепше грло у Милоша царско,
 Јесте лепше него што је било,
 А здравије срце у јунаку,
 Баш здравије него што је било.
 Оде вила у Мироч планину,
 Оде Марко с побратимом својим
 Отидоше поречкој крајини,
 И Тимок су воду пребродили
 На Брегову селу великоме,
 Па одоше крајини Видинској;
 Али вила међ' вилама каже:
 „О чујете, виле другарице!
 Не стрељајте по гори јунака
 Док је гласа Краљевића Марка
 И његова видовита Шарца
 И његова шестопера златна;
 Што сам јадна од њег' претрпела!
 И једва сам и жива остала.“

¹ Облучје — јабука на седлу. ² Загасити — залечити, исцелити.

КРАЉЕВИЋ МАРКО И МИЛОШ ОБИЛИЋ

Јахао Марко Шарца и ишао у Скопље. Јахао Милош Ждралина и ишао из Скопља. На путу се сукобе:

Марко: Помоз' Бог, незнана делијо:

Милош: Не помињи ми Бога, већ се уклони с пута ако хоћеш још мало да поживиш.

Марко: Ја се до сад нисам никоме уклањао с пута, па вала нећу ни теби.

Милош: Вала ни ја теби, већ на мегдан да се пресудимо.

Марко: А ко си ти што хоћеш да ти изађем на мегдан?

Милош : Ја сам Милош Обилић; а ко си ти?

Марко : Ја сам Краљевић Марко.

Милош : Ти ли си Марко! Е онда, брате, да се не уклањам ни ја теби ни ти мени, већ се скини доле да се братски изгрлимо и ижљубимо, па да се почастимо. Ми обојица нашој земљи ваљамо.

Ту су се Марко и Милош побратили, па одатле често друговали и с Турцима делили мегдан.

MARKO I ANDRIJA

Polećela dva sokola siva
 Od Prilipa grada bijeloga;
 To ne bila dva sokola siva,
 No to bila dva kraljeva sina;
 Kraljić Marko i Kraljić Andrija;
 Okrenuše zemljom i ćenerom¹.
 A kad gori beše romaniji,
 Andrija je Marku besjedio:
 Nas je majka jedna porodila
 „I ne znasmo, tko je junak bolji;
 „Hodi, Marko, da se obidemo²,
 „Da s' na oštre đorde³ udarimo“.
 A Marko mu tade besjedio:
 „Aj ne luduj, jedna maničino⁴;
 „Kad s' na oštre sablje udarimo,
 „Mi hoćemo ranah dopanuti,
 „Ja li jedan, ja l' ćemo i oba,
 „Krpe nejma, a melehma nema,
 „Daleko smo od oca i majke:
 „Ko će naći od mora hećime⁵:
 „I koće ni rane previjati?
 „No hajdemo preko Romanije,

„D' ako Bog da i sreće od Boga,
 „Te mi đegod sustignemo Turke,
 „Sustignemo, jali ih sretnemo,
 „Mi ćemo ih, brate, udariti,
 „Videćemo, ko je junak bolji :
 Pa otale konje očeraše.
 A kad bili malo ponaprijed,
 Dok stadoše hrti propadati'
 Dokle stade tutanj niz planinu,
 Dok evo ti Turčin 'Rustem-age
 I sa njime trideset janičara.
 Kad ih vide Kraljević Andrija,
 Prepade se, odjaha Zorina,
 Pa poljubi Turčin' Rustem-agu,
 Poljubi mu ruku i koljeno ;
 Marko gleda, ne sjahuje Šarca,
 Odmah Marku druga pamet dođe,
 Pa veliko čelo namrštio
 Dok sastavi samur i obrve,
 A prevali okom krvavijem
 I škrgutnu zubom bijelijem
 Bakračlijom giliknu Šarina,
 Od bedre mu sinu gadarija,⁶
 Te udari Turčin' Rustem-agu.
 Odmah age dvije načinio ;
 Hitro manu nekoliko puta
 Posječe mu dvadeset i tri druga.
 Kad poglednu Kraljeviću Marko,
 Ali bježi još sedam Turaka
 I Andrija vode savezana.
 Tada Mapko načera Šarina ;
 Kad videše janičari Turci,
 Oni tada gori pobjegošd,
 Ostaviše Andrija svezana ;
 Marko čera, još tri uvatio,

Doveđe ih pred Andriju žive,
 Pak Andriji odriješi ruke,
 I dade mu opet oštru đordu :
 „Naj, Andrija, te sijeci Turke,
 „Nećeš li se sjeći naučiti ;
 „E veljaše, da si junak bolji“.
 No jošte mu Marko besjedio :
 „A može se, brate, prepanuti.
 „Prepanuti bolji od gorega,
 „Kako gođer gori od boljega“.

Tad Andrija posjekao Turke,
 I kako ih tad počeo sjeći,
 Ne prestajo, dokle ih trajalo
 I dok jednog živa opažao.
 Ali Marko sve čini boljega.
 Pa mu opet zbori brate Marko :
 „Hajd'mo jošte, moj brate Andrija,
 „Da skidamo blago sa Turaka“.

I to ga je brate poslušao,
 Otidoše, te blago skidoše,
 Pa sve braća bratski dijeliše
 Dad' Andrija Marku stajrešinstva,
 Ka i poprav bratu starijemu,
 Starijemu, a junačnijemu.
 Otle braća zdravo okrenuše,
 Zdravo došli u Prilepa grada
 I svakakva donijeli blaga :
 Dobrih atah i skupijeh rahtah⁷,
 A najveće bratinske ljbavi ;
 Te ih oba majka zagrlila.

¹ Čener — kraj, međa. ² Obidemo — ogledamo. ³ Đorda — sablja
⁴ Maničina — onaj koji je mahnit (pust, lud). ⁵ Hećim — lekar. ⁶ Ga-
 darija — sablja. ⁷ Raht — skupocena oprema za konje.

МАРКОВ ОДЛАЗАК У ПРИЗРЕН

Вино пије Вукашине краљу
 У Прилепу у беломе двору,
 Вино служи Јевросима љуба,
 Служи њему једном купом златном,
 Вино служи, краља разговара,
 Ал' је краљу сетан, невесео,
 Ниско своју оборио главу,
 Па он ћути, ништа не беседи.
 Пита њега Јевросима љуба :
 „Господине Вукашине краљу ;
 „Што је теби за невољу љуту,
 „Те си сегно оборио главу,
 „А све ћутиш ништа не беседиш ?“
 Проговара Вукашине краљу :
 „Јевросимо, моја верна љубо :
 „Како нећу сетан бити, љубо,
 „Кад ја имам сина самовољна,
 „Сина мога, Краљевића Марка,
 „Који 'но је у злу догрдио,
 „Све чинећи што је њему драго :
 „У мене је круна и господство,
 „Од оца ће останути сину,
 „Ал' за Марка није краљевање,
 „Није круна за горског хајдука,
 „Ни господство за злоћудна сина.
 „Стог' сам љубо сетан невесео“.
 Њему вели Јевросима љуба :
 „О мој краљу, драги господару :
 „За Марка се немој забринути,
 „Није Марко колико га кривиш,
 „Ја знам Марка, а добро га знадем
 „Као свака своје чедо мајка :
 „Марко ти је честито колено,
 „Свога баба постидети неће.“

Краљ га куди, а мајка га хвали,
 Краљ га криви а мајка га брани :
 „Марко ти је наопаке ћуди,
 „Свуда скита, никога не пита,
 „Нит' се боји свога родитеља,
 „Нит' он брине шта ће рећи људи!“
 — „Ал' је Марко витешко колено,
 „Његаштује и цени дружина“.
 — „Марко ти је јогуница грдна,
 „Да га грђе по инату нема!“
 — „Ал' у Марка срце милостиво,
 „Он зла ником учинити неће :
 „На добро је као добар данак,
 „А на зло је као зверка љута,
 „Тешко оном ко му о злу ради!“
 — „Марко ти је љута кавгација,
 „Свуда ради, кавгу да огради,
 „Те га с' боје и зазиру људи“
 — „Ал' у Марка срце племенито :
 „Марко брани правду и поштењ,
 „Марко штити слабе и нејаке,
 „На зулум¹ ће свагда кидисати,
 „За правду је готов погинути!“
 — „Марко ти је грдна пијаница,
 „Где год седне, само вино пије,
 „Пак не пије као други људи,
 „Већ мешином од дванајест ока!“
 — „Ал' је Марко српска перјаница,
 „Соко сиви јунак на мегдану,
 „Да таквога у свем свету нема!
 „Његово ће име останути,
 „Останути светло и честито,
 „Докле траје Срба и јунака.
 „Докле траје сунца и месеца!“
 Истом они у речи бејаху,

Док ево ти књиге шаровите
 Од Призрена града бијелога,
 Од славнога српског цар-Степана;
 Књига краљу паде на колено,
 У књизи га царе поздрављаше:
 „Мио куме, Вукашине краљу!
 „Чуо јесам, казују ми људи:
 „Да је моје кумче поодрасло,
 „Моје кумче, Краљевићу Марко,
 „Да је Марко књиге изучио,
 „Изучио књиге староставне
 „У онога протопоп Недељка
 „У прекрасној Грачаници цркви;
 „Још ми веле и говоре људи,
 „Да је Марко јунак на мегдану,
 „Те с' не боји на земљи јунака.
 „Већ чу ли ме, Вукашине Краљу!
 „Ваљају ли људи од науке
 „И ваљају од боја јунацу,
 „Који ће ми царевину бранит':
 „Пошљи мени моје кумче Марка,
 „Нек ми с' Марко у Призрену нађе,
 „Нек у мене Марко писар буде;
 „У мене му лоше бити неће:
 „Марко ће ми бити уз кољено,
 „Пазићу га као сина свога,
 „Сина свога нејака Уроша“.
 Кад Вукашин књигу проучио
 И видео, што му књига каже,
 Од тога се већма забринуо,
 Па он мисли, што ће и како ће:
 Та радо би цара послушао,
 Радо би се курталисо² Марка,
 Ал' се боји самовољна сина,
 Ње ће цару учинити квара.

Све мислио на једно смислио:
 Да у Призрен не оправља Марка.
 Залуд моли Јевросима мајка,
 Да се цару не замери тешко,
 Ал' се краљу не да умолити,
 Већ овако ситну књигу пише :
 „Господине, славни цар-Степане!
 „Истина је, што казују људи:
 „Твоје ми је кумче поодрасло
 „И лепо је књигу изучило,
 „И свачем се дете научило,
 „Лов ловити и коња јахати,
 „И делити јуначке мегдане;
 „Ал' ти морам по истини казат':
 „Није за те Краљевићу Марко,
 „Не може ти сести уз кољено;
 „Марко ми је синак самовољан,
 „Те не слуша свога родитеља,
 „Свугде скита никога не пита,
 „Где год седне, рујно пије вино,
 „А све ради, кавгу да огради,
 „Није Марко за господске дворе,
 „Није Марко за послове царске:
 „И теби ће Марко досадити,
 „И мене ће осрамотит' грдно“.
 А цар краљу, вако одговара:
 „Не бој ми се Вукашине краљу!
 „Ја таквога баш хоћу јунака,
 „Као што је Краљевићу Марко“ .

¹ Зулум — насиље, неправда. ² Куршалисати се — ослободити се нечега.

МАРКОВА ЛИВАДА

Близу Демир-Капије, у околини Велеса, има пољана која се зове „Маркова Ливада“. О њој се ово прича:

Погодио се Марко у некаква газде, да му после трогодишње службе да једнога коња, кога би Марко сам изабрао. Газда пристане на ову погодбу, но с тим, да Марко ради све што му буде наредио. Једног јутра заповеди му да иде да коси ливаду. Кад је Марко отишао на ливаду, види на њој разнога цвећа, и од пријатнога мириса његова задрема те легне у хлад под једно дрво и заспи. Кад је било у подне газда дође на ливаду и кад види Марка где спава, пробуди га и стане грдити што није ни отпочео да коси. Но Марко му каже да се не љути, јер ће он покосити ливаду за три часа.

— „Како ћеш покосити за три часа кад девет косача не могу за три дана?“ — рече љутито газда.

— „Ако за три часа не покосим, служићу те три године забадава; а ако ли покосим, да ми одмах даш коња кога будем изабрао,“ — одговори Марко.

Газда пристане уверен да то слуга не може учинити. Пошто се тако опкладили, Марко му каже да иде па после три часа да дође и види. Када је газда отишао Марко свуче доламу¹, дохвати косу и почне косити ливаду, и — за два часа покоси је целу, па опет легне да се одмори и чека газду. Када је овај дошао и видео покошену ливаду, запрепасти се од чуда па упита Марка како је могао покосити и ко је он. Тада му Марко каза ко је, нашта се газда изненади; а затим позове Марка у трем да изабере себи коња кога хоће па му рече:

— „Иди, синко, у свет јер је моја кућа мала за тебе“.

Марко је коња овако бирао: сваког је за реп хватао и око себе окретао и бацао; а кад је на Шарца наишао, није га могао ни помаћи и тако је њега изабрао и узео. Газда му је онда поклонио и ливаду која се и дан дањи зове „Маркова ливада“.

¹ Долама — горња мушка хаљина преко које се опасује појас.

МАРКО И СОКО

Разболе се Краљевићу Марко
 Покрај пута друма јуначкога,
 Више главе копље ударио,
 А за копље Шарца привезао;
 Још говори Краљевићу Марко:
 „Ко би мене воде напојио,
 „Ко би ли ми ладак начинио,
 „Тај би души мјесто уфатио
 Ту допаде соко тица сива,
 У кљуну му воде доносио,
 Па је Марка воде напојио;
 Над Марком је крила раскрилио,
 Па је Марку ладак начинио.
 Говори му Краљевићу Марко:
 „О соколе, моја тицо сива!
 „Какво сам ти добро учинио,
 „Кад си мене воде напојио
 „И кад си ми ладак начинио?“
 Соко тица одговара Марку:
 „Не будали Краљевићу Марко!
 „Кад 'но бјесмо из Косову бојном,
 „Тешки бојак ми с' Турци трпљесмо,
 „Онда Турци мене уфатише,
 „Оба моја крила одсјекоше;
 „Ти си мене уфатио, Марко,
 „Метнуо ме на јелу зелену,
 „Да ме турски коњи не сатиру,
 „И јуначка меса наранио
 „И црвене крви напојио;
 „Ту си мени добро учинио“.

MARKOV SOKO

Soko leti preko Budve grada,
 Zlatne su mu noge do koljena,
 Srebrna mu krila do ramena,
 A na glavi biser-perjanica.
 Pitale ga Budvljanke devojke:
 „O tako ti, naš sivi sokole!
 „Ko je tebi noge pozlatio?
 „Ko li krila srebrom posrebrio?
 „Ko li dao biser-perjanicu?“
 No da vidiš sivoga sokola,
 Kril'ma leti, kljunom progovara:
 „O tako mi, Budvljanke devojke!
 „Služio sam dobra gospodara,
 „Gospodara, Kraljevića Marka;
 „U Marka su dvije sestre mlade,
 „Jedna mi je noge pozlatila,
 „Druga krila srebrom posrebrila,
 „Marko dao biser-perjanicu.“

КРАЉЕВИЋ МАРКО И БЕГ КОСТАДИН

Коња јашу до два побратима,
 Бег Костадин и Краљевић Марко.
 Бег Костадин беседио Марку:
 „Побратиме, Краљевићу Марко,
 Да ти мене о јесени дођеш,
 О јесени, о Дмитрову данку,
 А о моме крсноме имену.
 На да видиш части и поштења,
 А и лепа, брате, дочекања,
 И господске ђаконије¹ редом.“
 Ал' беседи Краљевићу Марко:

„Не хвали се, беже с дочекањем!
 Кад ја тражих брата Андријаша,
 Ја се десих у двору твојему,
 О Јесени, о Дмитрову данку,
 А о твојем крсном имену:
 Видео сам твоје дочекање,
 И видех ти до три нечовештва.“
 Ал' беседи беже Костадине:
 „Побратиме Краљевићу Марко,
 Та каква ми нечовештва кажеш?“

Вели њему Краљевићу Марко:
 „Прво ти је брата нечовештво:
 Дођоше ти до две сиротице,
 Да ј' нахраниш хлеба бијелога
 И напојиш вина црвенога;
 А ти велиш двома сиротама:
 „Ид'т' одатле, један људски гаде!
 „Не гад'те ми пред господом вина!“
 А мени је жао, беже, било,
 Жао било двеју сиротица,
 Па ја узех до две сиротице,
 Одведох их доле у чаршију,
 Нахраних их хлеба бијелога
 И напојих вина црвенога,
 Па покројих на њих чисти скерлет,
 Чисти скерлет и зелену свилу,
 Па их онда послах двору твојем;
 А ја, беже, гледам из прикрајка
 Како ћеш их онда дочекати.
 А ти узе једно сирочади,
 Узе њега за лијеву руку,
 Друго узе за десницу руку,
 Однесе их у дворе за столе:
 „Јед'те, пијте, господски синови!“

„Друго ти је, беже, нечовештво:
Што су били стари господари,
Па су своју хазну¹ изгубили,
И на њима стари скерлет беше,
Оне мећеш у доњу трпезу;
А који су нови господари
И од скоро хазну приметили,
И на њима нови скерлет беше.
Оне мећеш у горњу трпезу,
Пред њих носиш вина и ракију
И господску ђаконију редом.

„Треће ти је, беже, нечовештво:
Ти имадеш и оца и мајку,
Ни једнога за столом ти нема,
Да ти пије прву чашу вина!“

¹ *Ђаконије* — јело, понуде. ² *Хазна* — новац, благо.

МАРКО КАО КРАЉ

Постао Марко краљ и ако то никада није волео. Ухватили његови војници Ђему Брђанина и Мину од Костура, па их довели везане пред краља Марка.

— „Ево ти Ђеме и Мине, твојих крвника и вечних непријатеља; пали су нам у руке, па их доведосмо да их као краљ судиш, кад као јунак ниси могао“, рекоше му војници.

— „Срамота би било за Марка да се као краљ свети онима, који су га кадгод као некраља увредили; Краљ ваља да прашта и да заборавља увреде, као што и Бог прашта нама свима“, — одговори Марко па заповеди војницима, те одреше Ђему и Мину и пусе их.

ТУРЦИ И МАРКО НА СЛАВИ

Бога моли Краљевићу Марко
 Од године опет до године,
 Да прослави крсно име красно,
 Крсно име, светог летњег Ђурђа,
 Да му Турци на свето не дођу;
 А кад Марку свети Ђурађ дође,
 Сву господу на свето сазива.
 У двору му три софре¹ бијаху:
 Прва софра дванаест владика,
 Друга софра господа ришћанска,
 Трећа софра ништи² и убоги:
 Марко служи вином свештеником
 И убавој³ господи ришћанској,
 Мајка служи ниште и убоге,
 А Јелица носи ђаконије;
 Ваистину послао на стражу,
 Да му чува стражу од Турака,
 Да му Турци на свето не дођу.
 Отуд иду три аге цареве
 И за њима триест јаничара,
 У глас вичу три аге цареве
 И за њима триест јаничара:
 „Каурине, отвори капију,
 Да видимо, луди каурине,
 Како Марко крсно име служи“.
 Слуга лепо турски одговара:
 „Ман’ те ме се, Турци јаничари!
 Ја вам не смем отворити врата,
 Ја се бојим господара мога“.
 Ал’ то Турци ништа и не маре,
 Потргоше триест буздована,
 На капији оборише врата,
 На слугина плећа набројише

Триест и шест златних буздована,
 Добро слуги леђа намекшаше.
 Кад јунаку бојак досадио
 И јуначка плећа утрнула,
 Оде Марку у дворе плачући,
 Беседи му Краљевићу Марко :
 „Ваистина моје чедо драго !
 Што је, сине, те сузе проливаш ?
 Ил' си гладан, ил' си жедан сине ?
 Ако с' гладан ето ђаконије ;
 Ако с' жедан, ето вина ладна ;
 Немој грозне сузе проливати,
 Не скрви ми моје име крсно“ .
 Ал' беседи слуга Ваистина :
 „Господару Краљевићу Марко !
 Нит' сам гладан па нити сам жедан :
 Зло је мене изело из леба,
 А горе ме из вина попило
 А у твоме двору господскоме :
 Ти ме посла, да ти чувам стражу ?
 Отуд иду три аге цареве
 И за њима триест јаничара,
 У глас вичу три аге цареве :
 „Каурине, отвори капију,
 Да видимо, луди каурине,
 Како Марко крсно име служи“ .
 Ја им лепо турски одговарам :
 „Ман' те ме се турски јаничари !
 Ја вам не смем отворити врата,
 Ја се бојим господара мога“ .
 Но то Турци ништа и не маре,
 Потргоше триест буздована,
 На капији оборише врата,
 И на моја плећа набројише
 Триест и шест златних буздована“ .

Кад је Марко саслушао речи,
 Узе Марко сабљу и буздован,
 Па се стаде софри заклињати :
 „Чујете ли, софро и господо!
 Тако мене не родила мајка,
 Племенита госпођа краљица,
 Не могу вам Прилип накитити
 Ни босиљком ни руменом ружом,
 Већ све редом турскијем главама“.
 А стаде га заклињати мајка,
 Племенита госпођа краљица :
 „Немој, Марко моје чедо драго !“
 Не убила т' рана матерна !“
 Немој данас крви учинити,
 Данас ти је крсно име красно ;
 Тко ти данас у двореве дође,
 Напој жедна, а нарани гладна
 За душицу твојих родитеља
 И за здравље твоје и Јелино“.
 То је Марко послушао мајку,
 Сабљ' остави буздован не хтеде.
 У двор иду за невољу Турци,
 Па их седа за трпезом редом :
 „Ваистина донеси им вина,
 Душо Јело, носи ђаконију“.
 Слуга носи вино и ракију ;
 А Јелица царску ђаконију ;
 Уживаше, напише се вина,
 Кад се Турци понapiше вина,
 Турци турски међ' собом беседе :
 „Море, друштво, ајд' да путујемо,
 Док нам није пресела ужина !“
 Мисле Турци, не зна турски Марко,
 Ал' је Марко у цара дворио⁴
 Преко Мора у Шаму турскоме,

Дворио га за седам година,
 Па је чисто турски научио,
 Кан' да га је Туркиња родила ;
 Па је Марко Турком беседио :
 „Море, Турци сед' те пијте вино,
 Плаћајте ми слуги мелемашче ;
 Баш ако ли и тако већете,
 Ви станите, да вам одударим
 По једаред мојим буздованом :
 У мом више буздовану нема,
 Четрдесет ока ладна гвожђа,
 Дваест ока лепа чиста сребра,
 И шест ока жеженога злата :
 Једно с другим шесет и шест ока :
 То видите да сте заслужили,
 Поклем сте ми, врата оборили,
 На мом слуге плећа набројили
 Триест и шест златних буздована“.
 Ал' све Турке повата грозница
 Од Маркова страшна буздована :
 Сваки вади по дваест дуката,
 Аге ваде по триест дуката,
 Међу Марку на skut^б на доламу,
 Не би ли се беде оставили ;
 Ал' се беда оставити неће :
 Каурин се вина понапио,
 Рад је с Турци да заметне кавгу :
 „Море, Турци седте пијте вино,
 Дарујдете вашу кривојношу^б :
 Није моја Јела робињица,
 На себи је свилу помрчила,
 Док је вама ужину донела“.
 Ал' је Турком голема невоља :
 Већ у једних понестало блага,
 Узаима један од другога,

Сваки вади по десет дуката,
 Аге ваде по дваест дуката.
 Међу Марку на skut на доламу,
 Грђе Марко у џепове руком,
 Оде Марко у двор певајући
 Јевросими својој старој мајки :
 „Јевросима, моја стара мајко!
 Не узимам благо од Турака,
 Не узимам што ја блага немам,
 Већ узимам благо од Турака,
 Нек се пева и нек приповеда,
 Што ј' чинио Марко од Турака“.
 Одош, Турци из двора плачући,
 Турци турски међ' собом беседе :
 „Бог убио свакога Турчина,
 Који више каурину дође,
 Кад каурин крсно име служи!
 Што дадосмо за једну ужину,
 Била б' рана за годину дана!“

¹ *Софре* — трпезе. ² *Нишши* — сиромаси. ³ *Убав* — леп
⁴ *Двориши* — служити. ⁵ *Скуш* — крај од хаљине. ⁶ *Кривојноша* —
 жена која износи крваљ (част и дарове).

МАРКОВА ПОБОЖНОСТ

Отишао Марко у цркву те се помолио Богу и причестио, а срео га Турчин и упитао: — „Зар се ти молиш Богу и идеш у цркву, кад од тебе нема јаче ни силнијег на овој царевој земљи?“ — „Има, има Турчине“ одговори Марко: „Има један који је од мене јачи и силнији; према њему сам ја као мува, а ти као мрав; то је Бог, коме се ја молим и кога се бојим.“

УРОШ И МРЊАЧЕВИЋИ

Састала се четири табора
 На убаву на пољу Косову
 Код бијеле Самодреже цркве:
 Једно табор Вукашина краља,
 Друго табор деспота Угљеше,
 Треће табор војводе Гојка,
 А четврто царевић-Уроша;
 Цареви се отимљу о царство,
 Међу се се хоће да поморе,
 Злаћанима да пободу ножи,
 А не знаду, на коме је царство.
 Краљ Вукашин вели: „На, мене је!“
 Деспот Угљеш: „Није, нег’ на мене!“
 Ћути нејак царевић Урошу,
 Ћути д’јете, ништа не бесједи,
 Јер не смије од три братијенца,
 Братијенца, три Мрњачевића.
 Пише књигу¹ Вукашине краљу,
 Пише књигу, и шиље чауша
 До Призрена града бијелога,
 До онога протопоп-Недељка:
 Нека дође на Косово равно,
 Да он каже, на коме је царство:
 Он је св’јетла цара причестио,
 Причестио и исповједио,
 У њега су књиге староставне.
 Пише књигу деспоте Угљеша,
 Пише књигу, и шиље чауша²
 До Призрена града бијелога,
 До онога протопоп-Недељка;
 Трећу пише Војвода Гојко,
 И он шаље огњена чауша;
 А четврту царевић Урошу,

Пише књигу и шиље чауша,
 Сва четири ситне књиге пишу
 И пошиљу огњене чауше
 Све потајно један од другога.
 Састаше се четири чауша
 У Призрену граду бијеломе
 Код двора протопоп-Недељка,
 Али прота дома не бијаше,
 Но у цркви бјеше на јутрењи,
 На јутрењи и на летурђији,
 Кол' ко силни огњени чауши,
 Колико су силни од силнијих,
 То не ћеше коња одјахати,
 Но у цркву коње нагонише,
 Потегоше плетене канџије³
 Ударају протопоп-Недељка:
 „Брже хајде, протопоп Недељко,
 Брже хајде на Косово равно,
 Да ти кажеш, на коме је царство;
 Ти си св'јетлог цара причестио,
 Причестио и исповједио,
 У тебе су књиге староставне;
 Јел' ћеш сада изгубити главу“.
 Сусе рони протопоп-Недељко,
 Сузе рони, па њима говори:
 „Одбијте се, силни од силнијех,
 Док у цркви закон савршимо,
 Знати ће се на коме је царство“.
 Тако су се они узмакнули.
 А кад закон Божји савршише,
 Изљегоше пред бијелу цркву,
 Тад говори протопоп-Недељко:
 „Ђецо моја, четири чауша:
 Ја сам св'јетла цара причестио,
 Причестио и исповједио,

Ал' га нисам питао за царство.
 Већ за гријех, што је сагр'јешо;
 Но идите у Прилипа града
 До дворова Краљевића Марка
 А до Марка, до мојега ђака!
 Код мене је књигу научио,
 Код цара је Марко писар био,
 У њега су књиге староставне,
 И он знаде на коме је царство;
 Ви зовите на Косово Марка,
 Хоће Марко право казивати,
 Јер се Марко не боји никога,
 Разма⁴ једног Бога истинога".
 Отидоше четири чауша,
 Отидоше ка Прилепу граду,
 Б'јелу двору Краљевића Марка.
 Кад су били пред бијеле дворе
 Ударише звекиром⁵ на врата,
 То зачула Јевросима мајка,
 Па дозива свога сина Марка:
 „Сине Марко, моје чедо драго!
 Тко удара звекиром о врата?
 Баш ка, да су бабови чауши".
 Уста Марко, те отвори врата.
 Чауши се поклонеше Марку:
 „Божја т' помоћ, господару Марко!
 А Марко их помилова руком!
 „Добро дошли, моја ђецо драга!
 Јесу л' здраво Срби витезови,
 И честити цареви и краљи?"
 Чауши се смјерно поклонеше:
 „Господару, Краљевићу Марко!
 Све је здраво, али није мирно:
 Господа се тешко завадила
 На Косову пољу широкоме

Код бијеле Самодреже цркве,
 И они се отимљу о царство,
 Међу се се хоће да поморе,
 Злаћенима да пободу ножи,
 А не знаду, на коме је царство.“
 Оде Марко у господске дворе,
 Пак дозива Јевросиму мајку:
 „Јевросима, моја мила мајко!
 Господа се јесу завадила
 На Косову пољу широкоме
 Код бијеле Самодреже цркве,
 И они се отимљу о царство,
 Међу се се хоће да поморе,
 Злаћанима да пободу ножи,
 А не знаду, на коме је царство;
 Мене зову на поље Косово,
 Да им кажем на коме је царство“.
 Кол' ко Марко тежио на правду,
 Тол' ко моли Јевросима мајка:
 „Марко, сине једини у мајке!
 Не била ти моја рана клета,
 Немој сине говорити криво
 Ни по бабу ни по стричевима,
 Већ по правди Бога истинога:
 Немој, сине, изгубити душе;
 Боље ти је изгубити главу,
 Него своју огријешити душу.“
 Узе Марко књиге староставне,
 Па опреми себе и Шарина,
 Шарину се на рамена баци,
 Отидоше у Косово равно.
 Кад су били краљеву шатору,
 Рече тада Вукашине краљу:
 „Благо мене до Бога милога!
 Ето мене мога сина Марка,

Он ће казат : на мене је царство.
 Од оца ће останути сину.“
 Марко слуша, ништа не говори,
 На шаторе не окреће главу.
 Кад га виђе Угљеша војвода,
 Тад’ Угљеша ријеч говорио :
 „Благо мене! ето ми синовца,
 Он ће казат’, на мене је царство ;
 Кажи, Марко, на мене је царство,
 Оба ћемо братски царовати.“
 Шути Марко, ништа не бесједи,
 На шатора не окреће главу.
 Кад га виђе војвода Гојко,
 Тада Гојко, ријеч говорио :
 „Благо мене! ето ми синовца,
 Он ће казат’, на мене је царство.
 Кад је Марко још нејачак био,
 Ја сам Марка врло миловао,
 У свилена недра увијао,
 Како красну од злата јабуку ;
 Куд сам гође на коњу ходио,
 Све сам Марка са собом водио ;
 Кажи, Марко, на мене је царство,
 Ти ћеш, Марко, први царовати,
 А ја ћу ти бити до кољена.“
 Шути Марко, ништа не говори,
 На шатора не окреће главу.
 Право оде бијелу шатору.
 Ка шатору нејака Уроша.
 Догна Шарца цару до шатора,
 Онђе Марко Шарца одсједнуо.
 Кад га виђе нејаки Урошу.
 Лако скочи са свил’на душека,
 Лако скочи паке проговори :
 „Благо мене! ето мога кума

Ето кума, Краљевића Марка,
 Он ће казат' на коме је царство.“
 Руке шире, у грла се грле,
 У бијело цјеливају лице,
 За јуначко питају се здравље,
 Па сједоше на свил'на душека.
 Тако мало време постојало,
 Данак прође, тавна ноћца дође.
 Кад у јутру јутро освануло,
 И пред црквом звона ударише,
 Сва господа дошла на јутрење,
 У цркву су службу савршили,
 Изљегоше из бијеле цркве,
 У столове пред цркву сједнули,
 Шећер ију⁶, и ракију пију.
 Марко узе књиге староставне,
 Књиге гледа, а говори Марко :
 „А мој бабо, Вукашине краљу :
 Мало л' ти је твоје краљевине ?
 Мало л' ти је ? Остала ти пушта !
 Већ с' о туђе отимате царство ;
 А ти стриче, деспоте Угљеша !
 Мало л' ти је деспотства твојега ?
 Мало л' ти је ? Остало ти пусто !
 Већ с' о туђе отимате царство ;
 А ти стриче, војвода Гојко !
 Мало л' ти је војводства твојега ?
 Мало л' ти је ? Остало ти пусто !
 Већ с' о туђе отимате царство.
 Видите ли, Бог вас не видио !
 Књига каже, на Урошу царство :
 Од оца је остануло сину,
 Ђетету је од кољена царство,
 Њему царство царе наручио
 На самрти, кад је починуо.“

Кад то зачу Вукашине краљу,
 Скочи краљу од земље на ноге,
 Па потрже злаћана ханџара,
 Да убоде свога сина Марка;
 Бјежи Марко испред родитеља,
 Јер се њему, брате не пристоји
 Са својим се бити родитељем,
 Бјежи Марко око б'јеле цркве,
 Око б'јеле цркве Самодрежде,
 Бјежи Марко, а ћера га краљу,
 Док су трипут коло саставили
 Око б'јеле Самодреже цркве,
 Готово га бјеше сустигао,
 Ал' из цркве нешто проговара:
 „Бјеж' у цркву, Краљевићу Марко!
 Видиш, ће ћеш данас погинути,
 Погинути од свог родитеља,
 А за правду Бога истинога.“
 Црквена се отворише врата,
 Марко б'јежи у бијелу цркву,
 За њиме се врата затворила,
 Краљ допаде на црквена врата,
 По диреку удари ханџаром;
 Из дурека крвца покапала;
 Тад' се краље био покајао,
 Те је ријеч био говорио:
 „Леле мене до Бога једнога!
 Ће погубих свога сина Марка.“
 Ал' из цркве нешто проговара:
 „А чујели ли, Вукашине краљу!
 Ти нијеси посјекао Марка,
 Већ пос'јече Божјега анђела.“
 Но Марка је врло жао краљу,
 Те га љуто куне и преклиње:
 „Сине Марко, да те Бог убије!

Ти немао гроба ни порода!
 И да бити душа не испала,
 Док турскога цара не дворио!¹
 Краљ га куне, цар га благосиља:
 „Куме Марко, Бог ти помогао:
 Твоје лице св'јетло на дивану⁸!
 Твоја сабља с'јекла на мејдану!
 Нада те се не нашло јунака!
 Име ти се свуда спомињало,
 Док је сунца и док је мјесеца!⁶
 Што су рекли, тако му се стекло.

¹ Књига — писмо. ² Чауш — гласник. ³ Канџија — бич корбач. ⁴ Разма — осим. ⁵ Звекир — алка на вратима. ⁶ Ију — једу.
⁷ Ханџар — велики нож, јатаган. ⁸ Диван — разговор, веће, савет,

СМРТ КРАЉЕВИЋА МАРКА

Поранио Краљевићу Марко
 У неђељу прије јарког сунца
 Покрај мора Урвином планином,
 Када Марко био уз Урвину,
 Поче њему Шарац посртати;
 Посртати и сузе ронити.
 То је Марку врло мучно било,
 Па је Марко Шарцу говорио,
 „Давор'¹, Шаро, давор', добро моје!
 Ево има сто и шесет љета
 Како сам се с тобом састануо,
 Још ми нигде посрнуо ниси,
 А данас ми поче посртати,

Посртати и сузе ронити :
 Нека Бог зна, добро бити неће,
 Хоће једном бити према глави,
 Јали мојој, јали према твојој“ .
 То је Марко у ријечи био,
 Кличе вила с Урвине планине,
 Те дозива Краљевића Марка :
 „Побратиме Краљевићу Марко!
 Знадеш, брате, што ти коњ посрће?“
 Жали Шарац тебе господара,
 Јер ћете се брзо растанути.“
 Али Марко вили проговара :
 „Бјела вило, грло те бољело!
 Како би се са Шарцем растао,
 Кад сам прош'о земљу и градове,
 И обиш'о Исток до Запада,
 Та од Шарца бољег коња нема,
 Нит' нада мном бољега јунака!
 Не мислим се са Шарцем растати
 Док је моје на рамену главе.“
 Ал' му б'јела одговара вила :
 „Побратиме Краљевићу Марко!
 Теби нитко Шарца отет' неће,
 Нит' ти можеш умријети, Марко,
 Од јунака ни од оштре сабље,
 Од топуза ни од бојна копља,
 Ти с' не бојиш на земљи јунака ;
 Већ ћеш, болан, умријети, Марко,
 Ја од Бога, од старог крвника.
 Ако л' ми се вјеровати нећеш,
 Када будеш вису на планину,
 Погледаћеш с десна на лијево,
 Опaziћеш двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листом зачиниле,

Међу њима бунар вода има,
 Онђе хоћеш Шарца окренути,
 С коња сјаши, за јелу га свјежи,
 Наднеси се над бунар на воду
 Ти ћеш виђет', кад ћеш умријети.“
 То је Марко послушао вилу.
 Кад је био вису на планину,
 Погледао с десна на лијево,
 Опазио двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листом зачиниле;
 Онђе Марко окренуо Шарца,
 С њега сјао, за јелу га свез' о,
 Наднесе се над бунар над воду,
 Над водом је лице огледао;
 А кад Марко лице огледао,
 Виђе Марко, кад ће умријети,
 Сузе проли, па је говорио :

„Лажив св'јете, мој лијепи цв'јете!
 Л'јеп ти бјеше, ја за мало ходах!
 Та за мало, три стотин' година!
 Земан¹ дође, да св'јетом пром'јеним.“
 Па поведи Краљевићу Марко,
 Па поведи сабљу од појаса,
 И он дође до коња Шарина,
 Сабљом Шарцу осијече главу.
 Да му Шарац Турком не допадне,
 Да Турцима не чини измета²,
 Да не носи воде ни ђугума;³
 А кад Марко посијече Шарца,
 Шарца свога коња укопао,
 Боље Шарца, нег брата Андрију;
 Бритку сабљу преби на четворо,
 Да му сабља Турком не допадне,
 Да се Турци њоме не поносе,

Што је њима остала од Марка,
 Да ришћанлук Марка не прокуне;
 А кад Марко бритку преби сабљу,
 Бојно копље сломи на седморо,
 Па га баци у јелове гране;
 Узе Марко перна буздована,
 Узе њега у десницу руку,
 Па га баци с Урвине планине
 А у сиње⁴ у дебело море,
 Па топузу Марко бесједио:
 „Кад мој топуз из мора изиш'о,
 Онда 'ваки ђетић постануо!“
 Када Марко сактиса оружје,
 Онда трже дивит од појаса,
 А из цепа књиге без јазије⁵
 Књигу пише Краљевићу Марко:
 „Ко гођ дође Урвином планином
 Међу јеле студену бунару,
 Те затече онђе дели-Марка,
 Нека знаде, да је мртав Марко;
 Код Марка су три ђемера⁶ блага,
 Каква блага? Све жута дуката:
 Један ћу му ђемер халалити,
 Што ће моје т'јело укопати,
 Други ђемер нек се цркве красе,
 Трећи ђемер кљаству и слијепу,
 Нек слијепи по свијету ходе,
 Нек пјевају и спомињу Марка.“
 Када Марко књигу накитио,
 Књигу врже на јелову грану,
 Откуда је с пута на погледу;
 Златан дивит у бунар бацио;
 Скиде Марко зелену доламу,
 Прекрсти се под јелом на трави,
 Прекрсти се, сједе на доламу,

Самур-калпак⁷ на очи намаче,
 Доље леже, горе не устаде.
 Мртав Марко крај бунара био,
 Од дан' до дан', неђељицу дана.
 Ко гођ прође друмом широкијем,
 Те опази Краљевића Марка,
 Сватко мисли да ту спава Марко,
 Око њега далеко облазе,⁸
 Јер се боје да га не пробуде,
 Ђе је срећа, ту је и несрећа,
 Ђе несреће, ту и среће има:
 А сва добра срећа изнијела
 Игумана Светогорца Васу
 Од бијеле цркве Вилиндара
 Са својијем ђаконом Исајијом.
 Кад игуман опазео Марка,
 На ђакона десном руком маше:
 „Лакше, синко, да га не пробудиш
 Јер је Марко иза сна зловољан,
 Па нас може оба погубити.“
 Гледећ' кале⁹ како Марко спава,
 Више Марка књигу опазео,
 Према себи књигу проучио:
 Књига каже да је мртав Марко.
 Онда кале коња одсједнуо,
 Па привати за делију Марка
 Ал' се Марко давно преставио¹⁰
 Проли сузе проигуман Васо,
 Јер је њему врло жао Марка;
 Отпаса му три ћемера блага,
 Отпасује, себи припасује.
 Мисли, мисли проигуман Васо,
 Ђе би мртва саранио Марка;
 Мисли, мисли, све на једно смисли:
 Па га снесе мору на јалију¹¹,

С мртвим Марком сједе на галију¹²,
 Одвезе га право Светој Гори
 Извезе га под Вилиндар¹³ цркву,
 Чати¹⁴ Марку што самртну треба,
 На земљи му т'јело опојао.
 На сред бјеле цркве Вилиндара
 Онђе старац укопао Марка,
 Биљега¹⁵ му никакве не врже,
 Да се Марку за гроб не разнаде,
 Да се њему душмани¹⁶ не свете.

¹ Давор, — узвик за жалост, тугу. ² Земан — време. ³ Измеш — услуга. ⁴ Ђугум — повећи суд за воду. ⁵ Сиње — плаво. ⁶ Јазија — писмо. ⁷ Бемер — кеса за новац, утврђена за појас. ⁸ Самур-Калцак — капа од самурова крзна. ⁹ Облазе — обилазе. ¹⁰ Кале — калуђер. ¹¹ Прешавиши се — умрети. ¹² Јалија — обала. ¹³ Галија — лађа. ¹⁴ Вилиндар — Хилендар. ¹⁵ Чашиси — читати. ¹⁶ Биљега — белега, натпис. ¹⁶ Душмани — непријатељи.

МАРКО КРАЉЕВИЋ

— СР. Ј. СТОЈКОВИЋ —

Прослављени народни јунак Краљевић Марко, познат је у историји као српски Краљ Марко, који је владао у земљама Старе Србије и Маћедоније, јужно од Шар-Планине. Краљевина му је допала у наслеђе после очеве смрти, а владао је у њој двадесет и три године, од 1371 до 1394., те је тако за пет година надживео косовску битку. Престоница му је била у граду Прилепу.

Марко је најстарији син српскога краља Вукашина и краљице Јелене, коју народ у песмама зове Јевросимом. Имао је сестре и три брата. Марко је своје детињство провео у краљевском двору очеву заједно с братом Андријом, с којим је изучио „ситне књиге“.

Марков је учитељ био неки поп Недељко. Он га је учио и спремао да буде краљ и да замени оца, али Марко то није волео. Једном је учитељ говорио Марку да су краљеви и цареви после Бога први на свету; но Марко то предругојачи и рекне да је сиротиња после Бога прва на свету. Другом приликом рекао му је учитељ да Бога ваља љубити, а цара и краља поштовати но Марко је то предругојачио и одговорио: да Бога ваља љубити, а честитог и праведног поштовати. Но учитељ се на ово наљути и тужи Марка код оца. Због тога Вукашин отера Марка од куће у планину, код чобана, да тамо борави целу годину.

Необични јунак Марко имао је и необичног коња од мегдана, као и необичну бритку сабљу и „ђорду“,¹ каквих више није било у других јунака.

Маркове су врлине разноврсне и многобројне. Вазда је био готов да погине за част и образ, за истину и правду, за одбрану слабих и невољних.

¹ Ђорда, ђорда — сабља.

ПРИЛЕП

— КОСТА Н. КОСТИЋ —

Прилеп је данас познат широм целог нашега народа. Највећи наш народни јунак, Марко Краљевић, прославио је собом и своју престоницу, Прилеп. Уз име Марка Краљевића подразумева се одмах и град Прилеп. И најмање наше дете зна за тај град, престоницу „од Прилепа Марка.“

У средњем веку Прилеп се често спомиње као тврђава и као доста знатна трговачка варош.

За турског времена постао је данашњи Прилеп, а стари, средњевековни, Душанов, Вукашинов и Марков

Прилеп био је близу данашњега, где је сада село Варош под Марковим кулама. То се село звало раније *Паланка Краљевића Марка*. Око тог села, које данас има на двеста кућа, виде се многе развалине, народ зна да је некада била велика варош, која је имала само цркава седамдесет и седам!

У 17. веку Прилеп није био ни мали ни сиромашан. Имао је приличну чаршију од двеста дућана. Какав је био у 18. веку не зна се.

Најбољи опис Прилепа има из 1866. Куће су биле једноставне, зидане од камена и непечене цигље, а омазане блатом. Ретке су куће двоспратне, окречене или обојене. Улице су тесне, криве, каљаве и прашљиве. На тргу је сахатна кула. Трговина је јако развијена. Од заната су напредни особито казанџијски, кујунџијски, терзијски и табачки. На далеко чувени прилепски вашар почиње петнаестог августа и траје двадесет, до двадесет и пет дана. Вашар се држи у двама пространим дрвеним зградама, које су изнутра издељене на дућане. Са разних страна се тада искупи силан свет, на десет хиљада људи разних народности, језика и одела. Дођу поред Срба (чак из Босне) још и странци: Бугари, Грци, Власи, Арнаути, Турци, Персијанци, Јермени, Јевреји и др.

После дугог робовања под Турцима (518 година), Прилеп је опет 1912., постао слободан. У нашој новој домовини он ће сигурно поново постати велика трговачка варош достојна своје прошлости. Слава Бакарног Гумна, већ му је оживела спомен на Маркова времена.

ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ И ПРИМОРЈА

ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

У Црној Гори неће нико изговорити какву ружну реч. Нигде нисам видео Црногорца да плане у љутини. Сваки надјуначи и савлада свој гнев. Кад се двојица споречкају, онда највећма бирају речи што ће један другоме казати. Ако се мало оштрије почну препирати, онда они што их слушају, повичу : „Нека, нека ! Некате људи !“ (доста не дирајте ; оставите !); и то није никаква увреда за оне којима се говори. На прву такву опомену, одмах се препирка прекине, и други се разговор почне. Рећи коме : „Ђути !“ нигде се не чује ; то би и у шали била увреда. Сам кнез Данило, кад хоћаше коме прекинути реч, говораше : Нека, нека чоче ! У свој Европи нема земље где је међу простим људима толика учтивост и пристојност као у Црној Гори. Нигде нисам видео да се међу собом свађају и грде ; а ни двоје деце нисам видео да се побију. Црногорци су врло учтиви и образни према свакоме, јер од свакога очекују да такав буде и према њима. У Црној Гори немате коме рећи ружне речи, јер је нико својим понашањем не заслужи : не смете је ником рећи, јер је неће нико отрпети ; не смете је казати ни псу, ни ветру, ни киши, јер вређате и најпростијег Црногорца, ако вас чује.

ЗИМА НА ЦЕТИЊУ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Нигде нисам чуо оваквих јаких грмљавина као на Цетињу. Кад грми, рекли би сте да се Ловћен руши. Сав се ваздух претвори у страховите громове. Кад вас такво време затече на Ловћену у облацима, видите свуда око себе у близини муње како севају. Чини вам се да сте у боју, и да пушке око вас на све стране пламте и да највећи топови пуцају. Грмљавина овде ни зими не пресеца: донесу облаци из топле Италије. — Често је на висинама ловћенским небо ведро и сунце греје; а кад погледате у Приморје и на море, видите испод себе црне летње облаке; видите како их муње пресецају; чујете, као из неке дубине, чудновату пуцњаву буре.

Новембар и децембар, то су најружнији месеци на Цетињу. А где су они леви?! Сваке зиме имамо јаких мразева и снега до појаса. Усред зиме кад је ведро и нема севернога ветра, сунце је врло пријатно и топло, оно растопи површину снега, која се после ноћу смрзне, и за неколико топлих дана ухвати се тако јака кора по врху снега, да могу људи и стока ићи куда хоће — нигде снег под ногама не пропада, или као што Црногорци кажу — не греза. Сваке зиме чује се да је завејао ветар по где које чељаде на путу. Има дана кад нико не може да изнесе пошту из Котора на Цетиње. Снег и глад на-терају курјаке те се по каткад из ловћенских планина спусте у Цетињско поље. Под голим каменитим врхом Ловћена, види се лети шума од високих стогодишњих букава; зими их тако завеје снег да се не познаје где су биле: ни врхови им се не виде нимало. У тим местима и свуда на Ловћену где има дубоких јаруга и рупа, налази се снега целе године. Свакога лета доносе га Црногорке на Цетиње те продају. С оне стране Ловћена, носе га у Котор, и за свако време добијају пола форинте; а

кад су велике врућине, и више. Црногорско село Жањевдо, што лежи на Ловћену више Котора, има леп приход отуда. Жене и девојке начине дугуљасту велику грудом од снега, добро је збију, обложе је лиснатим буквим грањем, метну око ње упрте од конопца, па с том грудом на леђима освану у Котору. Читав сат и више треба им док сиђу. Приморци им често у шали рекну: „Лако је вама: ви и снијег продајете!“, а они им одговоре: „да не има нас озго, ви би поскапали: љети вас хладимо, а зими вас гријемо. Наш Ловћен више вриједи него ваше море!“ Са Ловћена носе и дрва у Котор те продају.

П Л А Н И Н Е

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Планине имају своје орлове, своје чари, своје виле; равнице немају ништа, оне су досадне и вашим очима и вашим ногама. Сваки је брег својом лепотом или својом страхотом, друкчији; равнице су све једнаке. Брегови међу којима сте одрасли, чине вам се да су ваши познаници и пријатељи. Кад идете поред њих, они вас гледају; кад певате, кад јаукнете, они вам се јаве; њихов *ехо*¹ пева с вама, уздише с вама. То су ваши другови, који се нигде не мењају. Кад сте у широкој равници, поглед је ваш празан, срце ваше осећа велику самоћу, глас ваш нема одзива. Стари народи веровали су да Богови само на бреговима живе. Кад је човек на брегу чини му се да је ближе небу, осећа се узвишен, слободан. Планинци, више него ико, љубе свој завичај.

¹ *Ехо* — одјек.

SA CETINJA

— LJUBOMIR P. NENADOVIĆ —

Kada snegovi okopne, kada prestanu hladne kiše i kada grane toplo letnje sunce, onda se na Cetinjskom Polju razastru alpijske livade sa najlepšim cvjećem; onda celu noć, kroz otvorene prozore, slušate pevanje neizbrojnih slavuja, a više sebe gledate jedan komad plavog napuljskog neba. Cetinje je lepo. Nema one teške vrućine što davi primorje, nema one žestoke groznice što svakog leta pohodi obale reke Zete i Skadarskog Jezera. Na Cetinju je vazduh čist, prijatan i zdrav. Po svima okolnim brdima gde nema šume, raste i cveta mirisava žalfija. Žbun do žbuna pritisnuo je sav predeo do Njeguša i do Čeva. Nikad na ove visine ne dolazi ona zagušljiva omorina što se oseća u ravnicama. Jutra i večeri imaju svoje osobite planinske čari, svuda je velika tišina, samo se s manastira čuje tanki glas malog Ivanovog zvona. Ono svagda pozdravi izlazak i zalazak sunca. Često je glas njegov pomešan sa jasnim glasom Crnogorke, koja idući kroz ove planine, tuži za poginulim sinom ili bratom. Stotine godina ta se dva glasa poznaju i zajedno razležu kroz ove dubrave. Po gde koja puška s brega prolomi ovu tišinu; to neki Crnogorac polazi ili dolazi, pa hoće da se javi i da pozdravi Orlov krš i svoje milo Cetinje.

ДЕЛИЈА

— ЛЈУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Причају за једнога Црногорца како је негде у турској вароши свратио у берберницу да се обрије. Тек што га берберин подбрадио пешкиром и насапунио, а чаршија се почне затварати; и берберин одмах остави свој посао, и отрчи те притвори врата од бербернице

и спусти завесе на прозорима. „Што то чиниш?“ упита га Црногорац. „Има“ одговори берберин — „у вароши један делија Турчин, који се никога не боји; па док он прође, од његова страха свак се затвара“. Црногорац викне и привикне, те намора берберина да отвори врата и да настави посао. Није много прошло, а чује се како неко посред улице иде и страховито виче: „Ја, па ја“. Кад је дошао близу и видео да је берберница отворена стане на врата и љутито викне; „Ја, па ја!“ Црногорац баци онај пешкир, тргне пиштољ иза појаса и повиче: А ја? — Делија, збуњен, одговори му: „Ти, па ја!“ и оде даље ћутећи.

ЈУНАЧКЕ ИГРЕ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Књаз иде од чете до чете; прегледа им оружје; гледа шта коме недостаје; пита старце: шта мисле о младим Црногорцима који још нису били у рату? Са веселим погледом обазире се на оне који проговоре да желе што пре, да се пође на Турке. На једанпут викну перјаник кроз дружину; „Ко је соко и узда се у своја крила ено, на врху оне стрмените главице, стоји један левор (револвер), каквог нема у свој Црној Гори. Ко први к њему дотрчи, нека га метне за појас, његов је!“ Одмах се одабраше и у ред ставише хитри момци, па као срне полетеше преко камена и кршева, преко незгодних провала, низбрдо и узбрдо, за три-четири минута био је револвер за појасом онога који је први к њему дотрчао.

Мало затим, у једном далеком брегу, диже се нишан од хартије и даде се на знање: ко први погоди тај нишан, добије на дар дугу пушку, која се једанпут напуни, а

шест пута пуца. Стари Црногорци, који се нису поуздали у своје ноге, уздали су се у своје око, одберу се, да први гађају. Један Црногорац стајао је на неколико корака од нишана, и трубом јављао где ко удари. И књаз и све војводе тукли су из дугих пушака у тај нишан, који беше врло далеко. За двадесет минута био је циљан у центрум погођен, и добивену лепу пушку бацао је у висину један Катуњанин, и подскакивао за њом те је опет хватало у руку. — Кад бејасмо поред једног орања (на Ловћену има и њива), по ком је кукуруз изникао, књаз запита: чија је ово њива? и кад се онај човек јави и допусти да се по једном крају орања може газити, књаз му у име накнаде за ту малу штету поклони шест талира, а перјаник кроз дружину викну; „Ко се узда у своје ноге и најдаље скочи, добиће на дар сребрн вељи нож, који је повише главе сјекао“. Књаз први скочи; за њим све војводе. Затим млади Црногорци дуго су скакали. Не могу један другог да одскоче. Скакало се из трке; скакало се са тврде ледине у мекано орање. Напослетку признаше првенство једноме који је преко двадесет и шест стопа скочио.

Кад смо дошли до једног разапетог шатора, што недавно беше књаз набавио из француске за своје ађутанте, сви се заустависмо. Књаз се осврте па рече: „Ко прескочи ови шатор, његов је!“ — млади црногорци згледаше се. Неки одмах приђоше и мере преко себе висину, која им допираше до пазуха; више им бриге задаје ширина од шатора него висина. Враћају се опет, машу главом, осмејују се, разговарају се и жуборе на све стране, па сви замукоше. Нико није рад да се осрамоти; много света стоји те гледа. Да је какав мегдан на сабљу и пушку, сви би полетели: ко би погинуо, нико му се не би насмејао. Један Црногорац, погрбљен од велике старости (деведесет му година), гледајући то застиде се, па дрхтећим гласом викну: „Шта је то од

вас, ђецо црногорска? Ко вас роди такве у ове планине?! Дајте ми ваше године, па Ловћен да прескочим!“ — Онда се истаче из гомиле један младић, витког стаса и лепог изгледа (није му било више од деветнаест година), извади оружје иза појаса и спусти на траву, скиде обућу само остави бјечве (чарапе); хтеде и токе да скине, али се предомисли; бојао се да му се не смеје дружина; притеже тврђе појас око себе; поносито погледа свуд по народу, па као права муња залети се и прескочи шатор. Затим метну оружје за појас, дође и пољуби књаза у руку, па весело уђе под шатор и прекрсти ноге у њему. Гомиле Црногораца и многи од војвода и сердари долазе те му честитају, а онај стари погрбљени Црногорац од радости грли га и виче: „Благо мени данас и довијека!“ Благо мени; имам на коме Црну Гору оставити.

У Л Ц И Њ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

После краткога пловљења, угледамо крај самога мора, на једном брешчићу, лепу варош Улцињ. Варош је прилично велика, и с мора изгледа врло лепа. Све куће имају изглед на пучину морску. А око Улциња све се зелени као каква зелена шума; докле се могло сагледати покрили су воћњаци од маслинових дрвета. Маслинке дуго расту, кад наврше двадесет година, тек онда стану на најбољи род, а могу трајати пет стотина година. Ко има хиљаду дрвета то је богат човек, свако дрво донесе му годишње три талира. Што је у Африци палма, то су у приморју маслинке. Кад маслинке добро роде, они копају у каменом брегу рупе, па их тамо гњече и цеде зејтин, јер немају дрвених судова. Свака кућа, место дрва, служи се коштицама од маслинке, које дају врло добру ватру.

ХЕРЦЕГ-НОВИ

— МАРКО ЦАР —

Право вели чика Љуба Ненадовић: у овом је чаробном приморском крају све „намештено дивно и чудесно“ али само кад не дува „шилок“ (јужњак) и кад је између Суторине и Кумборског Рта вода мирна; јер иначе, кад се над овим високим планинама наднесу црни облаци, а с пучине и „уждије“ ветар, онда се овај тихи новски затон, ово „чудесно место пуно сваког чара“, може за час да претвори у паклени казан.

А тај се преобрат овде по некад деси у мало часака, баш кад му се човек најмање нада.

Небо је ведро као рибље око, а у ваздуху влада мртва тишина, еле време, какво се само пожелети може. Наједаред се на хоризонту појави облачић, који се све већма црни и диже у висину. Мало по мало и око тог једног облака небо прекрили. Уједно стане севати небеска, артиљерија отпочне свој ужасни концерт, а море се узвитла и поцрни.

Ал' и то гневно време има своје особите дражи. Ко није у приморју живео, тај не може знати шта то значи, у добrome друштву крај ватре седети, док на шољу, или боље на мору, хуји ветар и бесни олуја.

 Č E T A

— IVAN MAŽURANIĆ —

Podiže se četa mala
 Na Cetinju Gore Crne,
 Malena je, ali hrabra,
 U njoj jedva sto junakah,
 Ne junaka biranijeh

По obličju i ljepoti,
 Već po srcu junačkome.
 Koji no će udariti,
 Ne na deset da uteče,
 Nego na dva, da ih s'ječe,
 Kojino će umrijeti
 Za krst časni, k'jem se krsti,
 Za krst časni i slobodu zlatnu.

БАДЊЕ ВЕЧЕ

— ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ —

Бадње вече; владика Данило и Игуман Стефан сједе код огња,
 а ђаци весели играју по кући и налажу бадњаке.

Игуман Стефан.

Јесте ли их, ђецо, наложили,
 У пријекрст, ка треба, метнули ?

Ђаци.

Наложили, ђедо, ка требајуе,
 Пресули их бијелом шеницом,
 А залили црвенијем вином.

Дају му чашу вина; он наздравља бадњацима и попи је.

Игуман Стефан; (чистећи брке)

Бог да прости весела празника;
 Донесите, ђецо, оне гусле,
 Душа ми их ваистину иште,
 Да пропојем, — од давно нијесам,
 Не прими ми, Боже, за грехоту,
 Овако сам старац научио!

Дају му ђаци гусле.

Игуман Стефан (поје).

Нема дана без очнога вида
 Нити праве славе без Божића!
 Ватра плама боље него игда,
 Прострта је слама испред огња,
 Прекршћени на огњу бадњаци;
 Пушке пучу, врте се пецива,
 Гусле гуде, а кола пјевају;
 С унучађу ђедови играју.

ГОСТОПРИМСТВО У ЦРНОЈ ГОРИ

— СИМО МАТАВУЉ —

Било је још доста рано, те и ако доље по дубодолинама бјеше већ мрак, горе на његушком пољу, под широким зреником¹, према одсјеву снијегом покривеног Ловћена, биваше све видније. Браственици с бјегунцем скренуше на лијево, брзо стигоше за један хумак, гдје је било Драгово браство², — осам кућа, прилично размакнутијех. Све, осим његове, бјеху ниске, без прозора; његова, при крају, бјеше виша и дужа, а при источном забату издигла се кула на два боја с прозорчићима. Сви допратише кнеза и госта му до дворишта, па се опростише. Њих двојица уђоше, дочекани лавезом двају крупних торних паса, привезаних десно, гдје је била дугачка, ниска стаја. Пред кутњим вратима стојаху: кнежевица Крстина, снаја јој Јоке Милунова с дјететом у наручју, Милица, пристав и њеки Шуто Мирков, младићак из браства. Домаћица бјеше висока и суха, а снаха јој омања, једра. — Уз кутњи зид у дворишту беху прислоњени бадњак и бадњарице, а на ражњевима четири пецива. Кнез назва Бога и пружи жени џевердар¹, струку и јатаган из појаса. Она прими то и пољуби га у руку,

па хтједе и госта, али он не даде. Удовица и Шуто такође приђоше му руци. Кнез рече Крстињи:

— Ево ни; бабо, једнога госта из свијета!

Она прихвати:

— Добар нџ дошао, и с анђелом дошао!

— Уђи, господине! рече кнез. Дом је божји и твој! Што имамо, дијелићемо! Хљеба и соли биће, а највише добре воље и љубави, која се подијелити не може!

На сред простране сухоте пламаше велика ватра. Пџд бијаше застрт сламом.

— Опрости, господине, што те одмах не нудих да сједнеш, рече кнез. Не може се, док се не сврше наши обичаји на вечерашње вече, а то ће бити одмах.

Својима викну:

— Милице, дај видјела; похитајмо, вјере ви, прије другижех! Ђецо, хо'те за мном!

Он, пристав и дјечак, сви гологлави изиђоше.

Домаћин унесе бадњак и назва:

— Добар вече и честито ви бадње вече!

Крстиња засу житом њега и бадњак, говорећи:

— Дај Боже и с тобом заједно, бадње вече и сваки благи божји дан!

Кнез положи бадњак на огњиште.

Киђун и Шуто унесоше двије бадњарице, називљући као и кнез, а прихваћани истим обредом. Они хитро унијеше још пет бадњарица. Тада Крстиња пружи домаћину чашу вина, а он се прекрсти и наздрави огњишту:

— Здрав, бадњаче весељаче! Ми теби хљеба и вина, а ти нама добра и мира!

— Дај, Боже! Амин, Боже! повикаше домаћи, крстећи се.

Кнез прели унакрст бадњак, па сркну и даде чашу госту. Овај се сјети шта треба учинити, окуси, поклони се и предаде чашу приставу.

— — — — —
 ' *Цевердар* — дуга пушка.

МРВЕ ХЛЕБА

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Пуче пушка, а за њоме
 Витешки се поклич зачу :
 Ко је соко, шири крила,
 Ево Турци на Морачу ;“

Ти још ниси никад био,
 Где јунаци крвцу лију ;
 Ђед не може поћи стобом, —
 А како ће без очију ?

Оде поклич кроз сва брда
 И свако се племе крете ;
 Мартинићи први чуше,
 Први они у бој лете.

Пипери су соколски,
 Вешти боју, вични кланцу ;
 Заклањаће младост твоју,
 Довешће те здрава старцу,“

„Збогом ђедо ево боја !
 Чујеш како брда хуче ?
 Да покушам своју срећу
 Мене млада жеља вуче.

Старац слепи, јунак стари
 Што у боју живот пров'о,
 Учи младог свог унука, —
 Па најпоследне рече ово :

И ако сам јоште нејак,
 Ја већ умем пушком бити ;
 Ако мислиш да не умем,
 Бојак ће ме научити.“

„Кад седнете да се руча,
 И кад падну мрве хлеба.
 Покупи их и донеси,
 То ми, сине, за лек треба.

Тако зборећ млади Мићун
 Ђеда љуби, пушку спрема ;
 А рукама ђед га пипа,
 Јер очињег вида нема.

Приснило се ноћас мени
 Да ћу опет прогледати,
 Ако станем мрве с боја
 Ја на очи привијати.

„Пођи, пођи, мој соколе !“
 Слепи старац тихо збори,
 Ти си јоште цигла¹ свећа,
 Који слепом старцу гори.

Узми ову белу торбу,
 Напуни је, сине мили,
 Ал, мрвама само оним,
 Што би људи погазили.“

И унук се млади закле,
Да ће тако све чинити,
Па весело у бој оде,
С Пиперима Турке бити.

Ишла војска дваест дана,
И сваки дан боја беше;
Отараше турске чете,
И до Таре чак продреше.

Па весело враћају се
Сваки војник својој кући,
И Пипери сви дођоше
Завичају певајући.

Ал Мићуна ту не беше.
Њега нема, -- проп'о негде, --
Нестало га у планини
Нико не зна куд се здеде.

Слепи старац сузе рони
Све војнике редом срета:
„Каж'те људи, где је Мићун?
Шта је било од детета?“

Једни ћуте, други зборе:
А свима је старца жао, —
„Ми не знамо где је ост'о.
Нит смо видли кад је пао.

Млад и нејак ал' је јунак,
Међ првима свуд је био;
Сваког дана борисмо се,
А он нас је соколио.“

Сузама се старац гуши
Нит што једе, нит што пије,
На студен је камен пао,
По камену сузе лије.

Кад је прошло десет дана,
Стеже старац горку тугу,
Па он зове Мартиниће
На подушје свом унуку.

Скупило се цело племе,
Једу, пију, ко шта воле.
И за душу Мићунову
Покрај чаше Бога моле.“

На једанпут са врх брега
Пуче пушка, песма чу се.
„То је Мићун!“ неко рече. —
Весео је, пева му се!“

Поскочише ноге лаке,
И сви у глас закликташе;
Излетеше на кршеве
Те Мићуна дочекаше.

Само-слепи старац оста,
Ни крочити он не може;
Руке шири и уздише;
„Велики си Боже, Боже!“

У то Мићун к њему стиже,
А реч му је била прва:
„Опрости ми драги ђедо,
Ја ти нисам дон'о мрва.

Та бејаш ти накупио
Ево пуну торбу ову;
Ал, у шуми кад смо били,
Што Јеловик шуму зову. —

Сустигосмо турску војску,
Отвори се битка веља,
Припуцаше шарке пушке,
Затресе се црна земља.

Колико је год дрвета
Иза сваког пушка бије,
Пипери се раставише
Два заједно нигде није.

Ја огрезох међу Турке,
Палим пушке, молим с Богу;
Ал кад сунце хтеде заћи,
Удари ми зрно ногу.

И ја падох испод јеле,
Она склопи вите гране;
Ништа за се нисам знао
Све до оне зоре сјајне.

Тако прође седам дана,
Седам дана, седам ноћи,
Кад се рана замладила
Да из шуме могах поћи.

А кад свану, свуд тишина,
Осврћем се тамо, амо;
Нигде нико не чује се, —
Густа, пуста шума само.

Да не беше тих мрвица
Не бих данас сунце глед'о;
Али јаој, сада немам
Теби лека, добри ђедо?"

Купим снагу да се дигнем
Ал на ноге не мож' стати;
Нога ми је сва у крви,
А немам је чим опрати.

Проговара старац слепи:
„Благо мени и до века!
Ти се спасо мојим леком;
Ја и не шћах за ме лека.

Ниже мене поток тече,
Ја га чујем где жубори;
Руке горе, чело гори,
А жеђ срце да умори.

Ја сам знао да у боју
Често хране понестаје,
Ја сам знао, сећао се,
Мука глади колика је.

Одвучем се потрбушке,
Те се воде ту напијем,
Ту разгледам моју рану,
Оперем је и превијем.

За то сам ти ја и рек'о,
Купи мрве, купи коре!
Јер ја знадем наше стене.
Јер ја знадем наше горе.

Ал сад шта ћу? Ево глади!
Та нешто ми јести треба:
Шума нам је добра мајка,
Али она нема хлеба.

Ти ме не би послушао,
Да сам каз'о тебе ради;
И ти би ми погинуо,
Не од пушке, већ од глади.

Тад се сетих ове торбе
Где су мрве и корице;
Кад позобах две три шаке
Наситих се довољице.

Ја не требам себи лека,
Моји дани већ се броје,
Али тебе имам жива,
Мој Мићуне, очи моје!"

¹ Цигла — једина.

СА МАРЈАНА

— марко цар —

После подне ишетао сам, или боље попео сам се у пријатном друштву на китњасто, терасама и њивама ишарано прибрежје *Марјан*, одакле се оку раствара божанствен поглед на спљетску околицу и на отворено увек чаробно море, по ком се растурила као галебова гнезда на пучини, гола јадранска острва, иза којих се на махове помаљају и канда утркују брзи парни бродови и танке лађе једрилице. Са Марјана се наиме, погледом обухватају острва Брач, Шалта, Хвар и Вис, а замало па би се видео и неретвански залив, да га својом масом не заклања оток Брач. На лево се оцртава древни Трогир, чији се звоник, гиздав и извезен као чипка, узнео у чистоме зраку.

На јужној падини Марјана је поднебље тако благо и пријатно, да се човек и у сред зиме ту осећа као у некој пролетњој атмосфери. Али што на том брегу нарочито у очи пада, то је богатство вегетације²: лоза и маслина, смоква и бадем, дочекују те на сваком кораку, а ноздрве ти стално удишу оштри мирис од рузмарина и кадуље, што се помешао са мирисом морског ваздуха.

У повратку се заустависмо на т. зв. „Красном погледу“, месту обележену каменим крстом, са ког је пукао диван поглед на Сплет и његову околицу.

¹ *Околица* — околина. ² *Вегетација* — биљни свет.

ПРИМОРЈУ

— ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ —

Ој приморје мило моје,
Мога срца цигли рају,
Желео бих оба света
Проживети у твом крају.

Тебе усред љуте зиме
Јарко сунце топло греје
А у летњим врућинама
Морски ветрић теби веје;

На твојима долинама
 Свуда расту медне смокве,
 А јунаци по брдима
 Новакове пењу токе.
 На твојима обалама
 Србин своје стадо пасе,
 Српске песме певајући
 Мало жање житне класе.
 Јадранско те море лупа
 И уз стене твоје шушти,
 Свак радосно напред ступа,
 Свак на боље и теб, слути.
 Од мора је па до мора,
 Од Мостара до Стамбола,
 Један народ, један језик,
 Једна тежња, једна воља.
 И чак тамо до Прилипа.

И до Скадра и Бојане
 Једно желе сви у скупа
 И богати и чобани.
 А то једно, то је само:
 Да смо браћа измеђ' себе,
 Да смо сложни измеђ', себе,
 Да смо сложни и слободни,
 Да имамо циље једне.
 Лупај, лупај, сиње море,
 О брегове од Истрије
 И заливај у долине
 Миле наше Далмације.
 А ти читав збогом свете
 Најлепше је овде мени:
 Ваздан гледам задовољно
 Како е' бурно море пени.

S BOGOM

— PETAR PRERADOVIĆ —

Na polasku svome, s Bogom! Odgovora ja mu ne znam ;
 S Bogom, zemljo dalmatinska! Tko unaprijed vidjet može?
 S Bogom, braćo Dalmatinci! Kako bilo, neka bude —
 Ljubav čista i bratinska Gdje se bratska srca slože,
 Taj nam pozdrav šalje sad. Tu rastanka pravog ni.

Ja polaziti eno moram Gdjegod bio, bit ću kod vas ;
 Tvoj zemljo u nedarce, Kod vas zveknu lijek mom uhu,
 Gorko plače moje oko, Kod vas planu moje srce,
 A žalosno pita srce: Kod vas bjesni vid mom duhu,
 Hoćeš li ih vidjet kad? Ter vas prve zagrljih.

ЗИМА

— У ПЕСМАМА И ПРИЧАМА —

ЛАСТАВИЦЕ

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ —

Ластавице тицо мила
Куда пружаш лака крила?

Зар је зима страшна тако
Те развијаш крила јако?

— За пољима, за горама
Жарко сунце сија нама.

Росно тамо цвета цвеће
Не одлази премалеће

Тамо, где се ласта спрема,
Нема зиме, мраза нема.

Ал' кад лето сине само
Доћи ћемо и ми амо.

ОКО СТАРЕ МАЈКЕ

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Јесен хладна, соба топла, Приповеда старе приче,
Светлос тдрхће, сунце седа, Што их чула негда давно,
Скупили се малишани, Кад је њојзи негда цвало
Стара мајка приповеда. Детињство јој доба славно.

Те ће приче сада деца
 Да у своје душе приме,
 Да имају своју децу
 Забављати кад год чиме.

Слушају се ове приче
 Ко и гуслар, кад загуди, —
 Таке приче, ка и песме,
 Дуже трају него људи.

ЗИМСКА ПРИЧА

— ВОЛИСЛАВ Ј. ИЛИЋ —

Зима је покрила снегом долине и поља равна, и тамне високе горе. Вихори снежног праха по пустој вију се пољу, и цела природа ћути, и листак последњи вене од зимског студеног даха.

Весело пуцкара пламен у скромној избици нашој и мачак на банку дрема. Кроз таму вечери бледе дугачке и светле сенке по зиду чудно се вију, а око огњишта сниског озебла дечица седе.

Деда узео лулу и с пажњом о длан је бије, па испод појаса вади листове дувана сува, и кад их изгњави добро, он онда напуни лулу, и мирно пушећи слуша ветрину што пољем дува.

По кашто зашкрипе селом волујска дрвена кола, и гавран над њима гракне. Затим се разговор чује. То се комшија Панта сигурно из горе враћа, па журно испреже стоку и чељад по кући псује.

А деда овако прича: „Одавно у селу нашем, живљаже убога жена, са малим јединцем својим. То беше немирни Павле, памтим га и сада лепо, и ако то беше давно, у младим данима мојим.

Хиљаду осам сто..... сад не знам којег лета,

 Зима је велика била. Реке се замрзле рано, а снег од осам стопа поља и горе крио.

У једно студено јутро, кад мајка не беше дома, мали се подиже Павле и оде ван нашег села — и никад не дође више. Људи га тражили ваздан, а јадна његова мајка плачући живот је клела.

Тако је плакала она ваздан и сву ноћ горко, вртећи вретено танко. Она је молила Бога да јој бар место каже, на коме сконча Павле, те једном да види јоште умрлог јединца свога.

Богу се досаде молбе, огрне свој топли ћурак, и зовне светог Петра. Петар му истину каже, зашто та жена плаче. То буде Господу криво, узме палицу, дакле, и пођу да Павла траже.

Нађу га у самом рају..... Он се попео лепо на рајску лиснату воћку, па златне јабуке једе; а доле на цветном поду, у белом и чистом руву, још много некакве деце јабуке једу и седе.

Међ њима јагањци блеје и звонца сребрна звоне и многи лептири лете по рајском мирисном цвећу; кроз цветне пољане рајске бисерне протичу реке, и рајске шарене тице на мирне обале слећу.

А Господ подвикну тада: „О Павле, чапкуне један, ко те је довео амо, да рајске јабуке млатиш? Силази са воћке доле! Обуј се и натраг иди, па мајку да слушаш лепо, кад своме дому се вратиш“.

Једне вечери децо Павле се поврати кући; кириције га нашле што често пролазе селом: поллумртав је лежб на снежном сеоском друму, уморан, блед и занет са јако прозебљим телом.

Ми смо од њега чули, како је на небу било, јер нам је причао увек о рајском животу своме. Али од тога дана мајку је слушао лепо, после је заната ради у варош отишб с њоме.

СВЕТИ САВА

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ —

Ко удара тако позно у дубини ноћњег мира
 На капији затвореној светогорског манастира?
 „Већ је прошло тавно вече, и нема се поноћ хвата,
 Седи оци, калуђери, отворте ми тешка врата.

Светлости ми душа хоће, а одмора слабе ноге,
 Клонуло је моје тело, уморне су моје ноге —

Ал' је крепка воља моја, што ме ноћас вама води,
 Да посветим живот роду, отаџбини и слободи.

Презрео сам царске дворе, царску круну и порфиру,
 И сад ево светлост тражим у скромноме манастиру.

Отворте ми часни оци, манастирска тешка врата,
 И примите царског сина ко најмлађег свога брата....“

Зашкрипаше тешка врата, а над њима сова прну
 И с крештањем разви крила и склони се у ноћ црну.

А на прагу храма светог, где се Божје име слави,
 Са буктињом упаљеном, настојник се отац јави.

Он буктињу горе диже, изнад своје главе свете,
 И угледа, чудећи се, безазлено босо дете.

Високо му бледо чело, помршене густе власи,
 Али чело узвишено божанствена мудрост краси.

За руку га старац узе, пољуби му чело бледо,
 А кроз сузе прошапута: „Примамо те мило чедо“.

* * *

Векови су прохујали од чудесне оне ноћи, —
 Векови су прохујали и многи ће јоште проћи. —

Ал то дете јоште живи, јер његова живи слава,
 Јер то дете беше Растко, син Немање Свети Сава.

З И М А

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Слава теби убаво пролеће,
Теби венци јер је твоје цвеће!

Хвала лету кад сунце завлада
Топло грли, ал пружи и хлада!

А јесени и слава и хвала,
Рода, плода она нам је дала:

А што зими, годишњој мезими?
Хладна зимо, ход' да те видимо!

Земља стара зими се одмара,
Снагу збира у заклону мира;
Спрема ново премалеће цвеће,
Топло лето, хладовно дрвеће

Јесен зрелу с пуним крилом дара
Да обдари вреднога ратара.

Ко покрива поље преорано,
Да не зебе семе посејано?
Оштра зима ал' јој блага нема,
Зима стере покривач од снега,
Зима купи око огња жива,
Где нас гуслар песмама дарива.
А у школу чило иду ђаци,
Да с покажу на зими јунаци.
Зима учи што анђели кажу,
Да богати сироте помажу.
Зима носи Божић данак лепи,
Који сваког новом надом крепи.
— Драга зимо, Бог нам те је дао,
Ко те не би силно поштовао,

У ОЧИ БОЖИЋА

— КСАВЕР ШАНДОР БАЛСКИ —

Снијег у истину падаше тако густо, устрајно и непрекидно, да је било потпуно оправдано надати се санику. Црне грудве на пољу све више ишчезавале, већ се ни један јарак међу слоговима не распознаваше, по пустим се брежуљцима ниски грмови боровице својим црним грањем оштро лучили од јасног бијелога платна снежаног, и причињали се како пјега, на руну старих краљевских мантија. Голо грање дрвећа, по ком су се хватале fine игле иња, сад се све више сагибало под прахом снијега. Зрак, облаци, сва висина, све се губило у сипању снијега. Иначе све тихо, укочено, глухо, готово недохитна тишина у којој су и наши кораци, те је гласно под нама шкрипео и цвилио млади снијег. Нешто свечано, величанствено налегло на сав крај, баш као да се приправља да достојно дочека младога краља небеског.

БОЖИЋ ЗОВЕ: ХОЋЕ ЧАСТ У КУЋИ

— НАРОДНА ПЕСМА —

Божић зове сврх планине оне високе :
 „Весел’те се, Србљи браћо, вријеме ви је!
 Приправ’те ми све бадњаке свилом кићене,
 А одаје и пенџере ловоричицом,
 А иконе и столове маслиничицом ;
 Простирите шениц’ сламу мјесто трпезе,
 А по њојзи трпежњаке златом везене,
 Наврћите добре овне на ражњевима,
 Сијеците суво месо, а не мјерите,
 А ложите крупна дрва, не цијепајте;

Приправ'те ми добра вина, рујна, црвена;
 Ви невјесте и ђевојке, коло хватајте,
 Ви јунаци, из пушака често мећите,
 А ви старо и нејако, Бога молител!"

БОЖИЋНА РАДОСТ

— ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ —

Петли оглашаваху зору, кад се стари попа Стојан, диже из своје постеље. Он се по обичају прекрсти, па се диже и поче облачити. Затим изиђе и пробуди момка.

И момче устаде, узе ведрицу и оде на бунар да се умије и да донесе свеже воде.

Попа прође неколико пута преко собе. Срце му је лагано лупало у грудима. Он сам уживаше од неке унутарње радости.

Станко донесе воде и поли му.

Кад се убриса и очешља, он рече Станку:

— Узми, синак, онај цак и оно прасе онде, па понеси за мнош.

— А куда ћемо попо?

— Понеси ти само за мнош!

Станко упрти и једно и друго.

Попа нађе у ћошку свој штап, отвори врата и изађе на поље.

Снег је вејао. Био је преко чланака. Али стари попа корачаше као делија. Он осећаше све већу и већу радост у души својој. Слуга корачаше за њим; већ се био ознојио, јер оно што је носио, не беше баш тако лако.

Попа застаде пред кућом Грујичином и закуца на вратима.

Нико се не одазва.

Он закуца опет.

Опет тајац.

Он закуца и по трећи пут и викну:

— Еј домаћине!

— Ој! — одазва се Ивана.

— Има ли вас живи?

— Има! рече она и скочи.

Изађе у кућу са жишком. Поглед јој паде на њену „печеницу“ — ћурана. Она се сети да је Божић; сети се да је то положајник и рече:

— Сад! сад!

И оде тумарати по ћошку док из једног кошића извади прегршт кукуруза:

— Дај овамо! рече попа Станку.

И узе печеницу са његовог рамена па је затури себи на раме.

Врата кућна отворише се.

— Христос се роди! — рече попа пун блаженства.

Ивана га посу кукурузом и одговори:

— Ваистину се роди!

Попа прекорачи праг и уђе са печеницом на рамену у кућу.

Свему пре надала се Ивана, него томе; мислила је да ће пре видети свога Грујицу него што ће ово дочекати. Сузе јој грунуше на очи. Она пође овој светој руци, која тако „пуно“ благосиља, па посрте, сирота; мал' те није пала.

— Жива била ћери! — рече попа, а и њему сузе врцају, па се лију низ његову белу, светитељску браду.

Он приђе огњишу, разгрне ватру, узе прегорели бадњак, кресну једаред.

Церов жар прсну и хиљадама варница полетеше у вис.

— Госпoде милостиви! Дај оволико здравља у овоме дому!

Па опучи кресати и говорити:

— А оволико среће и задовољства! А оволико
мира и љубави! А оволико берићета и напретка!

У тај пар звук звона са високог торња проломи
ваздух; јекну силовито и одјекну у попиним грудима.

Он се маши кесе, извади дукат у злату, па га по-
ложи на огњиште и прекрсти се. — Ивана му стаде
љубити руку.

И дечица повреше из собе и стадоше играти око
печенице.

— 'Вала ти попо! Ти мени радости, Бог теби здравља!

И опет сиротица ижљуби оне смежуране слабачке
руке и попа изађе на поље. За њим се чула весела вика
дечија и усклик пун молитве: „Бог ти здравља дао!“

U OČI BLAGDANA

— PETAR PRERADOVIĆ —

О благ је већер то!	Nebeski modri hram
Za rana danas svud	Užeže svjetla sva,
Već zaspa slast i trud,	I svaka zvijezda sja
Umuknu brijeg i dô.	Jasnije danas nam.

Preslatke slutnje san
Svih srca prima se,
Zanima sve i sva
Idući svečan dan.

БОЖИЋ

— МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН —

I.

Радују се деца, радују се људи,
Милина им свима загрејала груди,
И који је богат и онај што нема,
Радују се Боги па му дочек спрема

Домаћица вредна на посѐ се дала,
 У сваком кутићу чистила и прала
 Па узела котлић, пере га и плаће
 Да угреје воду, да меси колаче.

У кући је доста и меда и ора,
 Медених колача доста бити мора,
 Дворане се пуше, вуруна се жари
 Рекао би човек све сами пекари.

„Благо њима биће брдарица слатких,
 „Гурабија облик, плетеница глатких,
 „И срце и звезде, перних буздована,
 „И других колача — препуних ормана!“

III.

Мраз све јаче стеже, већ је близу вече,
 Још се на све стране печеница пече,
 Од силних ватара стрехе се румене,
 Ко вином ил' смехом да су умивене.

И тек се тишина задрма затресе,
 Па избачен пуцањ далеко пронесе,
 И по том гласнику на све стране зна се
 Да је весѐ сусед иставио прасе.

Онда по свом селу кад већ сутон падне,
 Омладина једра на посо се дадне,
 Уносе бадњаке, не знаш чиј' је већи,
 Могао би вола на њега испећи!

И у простој пећи до сванућа гори,
 Па пуцкара рекѐ б' са зимом се бори.
 А у малој соби, рекао би, лето
 Посло мили Бога да поздрави *свето*.

ИЗ ДЕТИЊСТВА ИВИЦЕ КИЧМАНОВИЋА

— АНТЕ КОВАЧИЋ —

Другога дана опремисмо се на пут. Било је до школе читав сат хода. Мени се то путовање причинило доста далеких и теготних.

Школска зграда стајаше у долини покрај главног друма. Властелинство је поклонило опћини за школу. Прије становаше у њој лугар, а „конаковаху“ онђе и владеоски чиновници, који пословаху у том крају. Около школе нанизале с јоште неке куће. Када се примицасмо школској згради, отац ме ухвати за руку, па скинувши оба своје шешире већ на стубама, које некако дрхтаху под нама, ступивши у кућни ходник. Ту зачујемо шуштање и гibaње¹ на оближња врата и крупан мушкарачки глас.

Овдје је школа! — шапну ми отац. — Чујеш ли учитеља? Шуштање? То су школска дјеца.

Отац себи поглади власи, а мени потегне храпавом руком преко главе два три пута, накашље се и покуца на врата... Ја још нијесам знао, шта је то куцање и чему то бива. Врата се отворе, жамор и тежак зрак² удари нам у образ. Деца ми се причинила попут пчелинога роја... Усташе и зароморише оним чудноватим једногласним: „Хваљен Исус!“ Никада јоште не видјех толико дјеце на окупу. Обузе ме некако тајанствено чезнуће и неко дрхтаво весеље, помијешано изненађењем и новошћу... Пред нас ступи затворивши пчелињак, хоћу рећи школу за собом, висок коштуњав, нешто смакнут и отегнут господин, у дугачком истрошеном капуту и силних бркова, који му падаху до на прса. Сада је много јаче зажагорило у пчелињаку... Учитељ се хитро обрне, завири у школу: „Мир“ и опет затвори за собом.

А, тако рано! тако рано! Лијепо Јожица. Па ово је твој мали? — Учитељ ме поглади по глави и стисну образе својим глатким палцем и кажипрстом.

Па како ти је име, учениче мој?

Ивица, Ивица! господине учитељу, одговори отац.

Но хајде, хајде! Реци: — понука ме отац.

А ја упријевши постојано своје очи у учитеља за-
гудих: зовем се Ивица Кичмановић!

¹ Гибање — кретање. ² Зрак — ваздух.

ИЗ СЕОСКЕ ШКОЛЕ

— МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН —

Мало по мало па већ и дубока јесен настаде. Са
липе и бреста час мање час више опадаше лист, а хладни
ветри учесташе отуд с планине. Већ много пријатније
беше у заветрини школској, а у школској соби тако
утуткано и угодно, да чисто милина беше седети у скам-
лији и слушати, кад учитељ говори о Св. Јовану, о Хри-
сту, о Николи, о Светом Сави, о цару Душану.

Дође и божићни пост. У школској трпезарији укиде
се мрс. Али зато, место проје, наста хлебац пшенични.
У школи, пре и после подне, пева се: „Тијело Христово
примите“. Дође и шести дан по подне поста без зејтина;
сутра је причест и почетак поста са уљем. Кад би око
вечерња звона, отворише се школска врата и уђе поп,
с књигом и епитрахиљом под пазухом. Сви усташе све-
штеник баца на се епитрахиљ и поче опширно о важ-
ности светог причешћа, о светој тајни покајања и о осло-
бођењу од грехова. Сви га пажљиво слушаху.

Кад оде поп, одмах затим удари звоно по вечерњу.
Међу ђацима настала свечана тишина.

Сутра дан, на крају литургије, причестише се сви.
Малом Гргуру се чисто скратише ноге, кад их учитељ
упути да редом, један по један, прилазе к царским две-
рима. Једва је смео да подигне очи, кад је био пред
светим путиром. Сав се променио у лице, кад је примио

у се причест. Дуго после није могао отворити уста, да узме нафору, коју је по причешћу добио.

А те зиме била је зима оштра и снег падао. Још у првој половини децембра, снег навејао читаве таване по висовима и доловима. Многи су путеви били завејани, или непроходни са многих сметова што се отискиваху са околних брда. И курјаци се појавише око торова, раније и жешће него обично; свет се збио у села; нико живи не силажаше цркви и школи: у сеоској махали никога осим викача и кмета.

А ђаци у школи седе на својим местима и уче. Од њихових гласића бруји школска соба као кошница. Чује се: „Стеван Немања је имао три сина: Стевана, Вукана и Растка“; или „број којим се множи зове се множитељ“; или „прво гладног нахранити, после жедног напојити“. А кад по који несташко удари још у јачу декламацију: „најздравије пиће јесте добра и хладна вода“, или онај до њега: „пета заповест гласи: поштуј оца свога и матер своју и т. д.“, онда се дигне у школи толика граја и досадан концерат, да се фамулус Степан са свим расани, а учитељ Макса у својој соби већ постане нестрпљив, буни се у своме читању; и кад му већ до грла дође, он за тренутак остави књигу, па се полако приближи вратима, застане мало, застане још мало, па онда изненада отвори врата и стане на праг, својим заповедничким оком пресече све чланове хора. А они неми и мирни као бубице, не мичу се, не дишу.

У СВОМ ДРУШТВУ

— ВЛАДИМИР НАЗОР —

На сам Бадњак падоше Цигани у село. Прљава, гладна Циганија расу се по свим авлијама, али је село дочека готово непријатељски и одби оштро од себе.

Иза дуге свађе и натезања поведоше их сељани према шуми те их смјестише у двориште и у врт опустеле куће. Ту им просто запалити ватру, разапети шаторе и преноћити, а сјутра ујутро — пут под ноге! — И тако се Цигани утаборише около куће, изморени ходом, измучени студени и гладом, кивни на оне људе. Дар је био кукаван, а дјеца су плакала, да су гладна, па не би друге него заклати једно од старе кљусади, што им вукла кола.

Дан је био студен, али ведар и тих. Смрзнута је шума сјала као просута бисером и драгим камењем; пољане су и друмови лежали покривени светлуцавим снијегом; сељачке кућице сурих зидова и сламнатих бијелих кровова блистале су на сунцу, овјенчане редовима ледених свијећа, што су висјеле о стрехама ломећи свијетло у све дугине боје. Из димњака сукљали су равно у вис ступови дима; једни још црни као чађа други бијели као сребро, а трећи већ сви модрикасти и прозирни, да се за њима виђала нека далека стрмина, низ коју се сеоска склизала на малим саоницама кричећи из свега грла. Цесте¹ су биле пусте, ал су ти оне кућице говориле, да је данас свака од њих као топла кошница, у којој ври и шуми. Једино је она нова камена кућа на дну села стајала хладна, запрта² и шутљива.

Баш у тај час показа се на вратима дворишта крупан и мрк човјек. Одијело му је било јако и топло, али издераних кољена и лаката; на глави је носио шубару, о пасу двије малене пушке, а у наручју дијете обучено у крзно.

— Тко вас посла у моју авлију? — викну човјек с прага.

И ако није било срџбе у његову гласу, Цигани се препадоше. Њихов вођа устаде, скине капу и приђе умиљато дошљаку.

— Газда, — рече, — село нас потјера амо. Глад, студен, сиротиња...

И Циганин каза човјеку све, како је било. Кад исприча, рече: „Заповиједаш ли, да идемо?“

— Не! Останите! — одговори човјек и сједне на камен уз ватру.

Цигани су спочетка гледали шутке и с неким страхом у тога мрког, наоружаног људескару. Циганчад одмакоше натраг, а жене су носиле јело у черге да оданле⁸ гледају, хоће ли се што догодити. Али је човјек сједио мирно на камену држећи дијете на кољенима. Наједанпут скину дијете с кољена, окрену се према чергама и рече: „Која од вас зна помоћи болној дјечи? Има три мјесеца, што ми дјете не плаче, што не виче, што се не смије...“

— Газда милостиви, не бој се за твоје дијете. Знаш траву, којом се вода куха, па њоме умивају дјецу...

Али Циганка не дорече, јер је човјек ошину погледом и нагло плану.

Цигани навалише на Циганку: „Иди, кад не знаш како се говори с господином!“

Човјек је хтио да се дигне, кад виђе, гдје се његово дијете примакло Циганчади, па отворених устију гледа радознано у њихову игру на дну дворишта.

— Пусту га, господару, — рече му Циганка — окладила бих се, да ће се с њима играти и смијати. Знаш дјеца с дјецом.

Он извади златан новац, па јој га даде: „Држи! А буде ли тако, позлатит ћу ти сваку ријеч.“

Циганчад бејаше направила човуљка од снијега па га посадила на даску. Натакла му на главу раздрпан клубук, у руку трстику, у уста лулу. „Ујо! Ујо!..“ клицали су Циганчићи, гурајући даску уза зид и тјерајући пса, што је уз бијесно лајање сртао на бијела чову. Једно Циганче нашло негдје лимен, крњ лијевак па је сва-

како хтјело, да трубећи иде упоредо са човуљком. Пас га повали у снијег, старији га дјечаци гурнуше на страну, ал се оно изнова врати кричећи и трубећи. Кад му не-стаде даха и сасвим малакса, приђе, разбарушен и црвен као рак, болесном дечку, пружи му лијевак и рече: „Сада ти . . . ту-ру-ту-ру“ . . . Оно блиједо дијете узе лијевак, примакне га устима и пухну, али труба једва даде глас. „Сад ја!“ — викне Циганче, па му отме лијевак и отиде. Болесни дечко закрешти и потрчи плачући за Циганчетом.

— Ето, већ плаче и трчи. Јунак би се чак и поту-као . . . рече Циганка човјеку.

Он се дигну, да боље прати сваку кретњу¹ свога дјетета. Оно се бијаше већ помирило са својим новим другом, јер лијевак бијаше за час изгубљен и заборављен. Сад су и они вукли један крај другогачвор конопца уза стрм кут дворишта, док су други гурали страга даску. Клицали су и они: „Ујо! Ујо!“ Лагано руменило просу се по блиједим образима дјечаковим, и из очију му врцну прва искра радости. Кад се чово од снијега изненада заљуља и стрмекну низ даску просувши се у комаде на Циганчад, чу се његов крик, па пљесак руку и кикот.

— Чу ли га! Чу ли га? Како зна! Како може! . . . — рече отац Циганки, и његово лице засја од среће.

Циганчићи су већ хитро градили новогачову. Гацали су околу по нетакнуту снијегу испред недограђене стаје, па је сваки хтио, да и његова грудa буде нешто на ономе незграпноме тијелу. Бледи дјечко је хтео свакако, да посади свој снијег чови на главу, па је кричао све док га Циганчица не дигну, да га жеља мине. Кад чово би готов, видјеше, да му нестале шешира. Отое га пас, па се затркао с њиме према шуми. Хтјели су сви у трк онамо, али човјек викну:

— Драго, Драго! На ти моју шубару!

— Газдину шубару! Газдину шубару!... Иди, Драго, по њу! Иди болан! — стаде вика Циганчади.

Драго, још румен у лицу као јабука, раздраган и блиставих очица, гледаше издалека у човјека; оклијевао је.

¹ *Цесша* — друм, пут, улица. ² *Заирша* — затворена. ³ *Оданле* — оданде. ⁴ *Крешња* — кретање.

ДРУГОВИ

— СВЕТОЗАР ЂОРОВИЋ —

Омер мало подвикну на коња и он убрза, ударајући прсима о сјеверац. Грива му се већ сва заледила, па изгледа као велики, стаклени ђердан; уши му се опустиле, а ноге се клизају час овдје час ондје. Омер, кад то опази, поче стресати онај лед са товара и гуравим леђима подупирати, да би му, колико толико, олакшао...

Вјетар попухну, одиже му гуњ, па га баци на тле. Омер само набра обрве, дохвати га, стресе и са њега лед и опет се огрну.

— Ха, соколе, пођи брже! — подвикиваше коњу.

Коњ опет убрза, али само два три корака и поново настави стари ход.

— Зар ти је тешко? — запита Омер, па једну овећу торбу скиде са товара и упрти себи на леђа. — Сад је лакше! Сад пођи!

Коњ као да није чуо. Омер приђе, стресе му снијег и са гриве и почеша га по врату... Коњ мало одиже главу, затресе њоме и опет убрза... Омер се осмјехну и почеша га опет...

Вјетар дочека и заустави их обојицу. Зазвижда им око ушију, засу их сусњежицом и мину поред њих.

— Боже помози! — пропусти Омер кроз зубе, па поново крену. Учини му се, као да недалеко види једну кућу, познати му хан, погури се и хтједе брже поћи... Али коњ иде све лакше... Омер се опет заустави, скиде и другу торбу с њега, па на се баци, соколећи га:

— Хајде, соколе, ено хана!... Док се дочепамо њега, к'о да смо на дому... Хајде, па ће ти бити и сијена и што хоћеш, јер кад ти храниш мене и ја ћу тебе... Хајде златане, голубане мој!...

Путем као да нешто искочи пред њих. Коњ се трже и повуче у страну... Било то нечије полупромирзло псето, које поче лајати на Омера. Омер замахну гуњцем и дохвати га по глави. Псето, ужасно вијући, откотрља се у страну и ту остаде...

— Добро кад није вук, — настави Омер — прије би закл'о мене, нег тебе... Не дам ја тебе, драговићу, никоме не дам...

Из даљине одјекну, као отегнут јаук, завијање онога пса и Омер мало застаде.

— Ко зна чије је, — рече. — Можебит' је било и гладно... Сад ми жао, што сам га ударио, па би волио да сам му дао хлеба, јер је мењава и њега ухватила...

Затим још јаче притегну торбе на себи и погледа напријед. Мишљаше, е је кућа већ ту, а никако да је угледа.

— Ће је? — запита сам себе. — Нисмо је још прошли...

И окрену се на све стране, и поче разгледати... Опет није видио ништа... Пред њим се само, сасвим близу, црнила једна огромна стијена, која је, кроз мећаву, изгледала као какав цин, огрнут грдном црном струком, чије су дуге ресе пале по тлима.

USPOMENE IZ DETINJSTVA

— KSEVER ŠANDOR DJALSKI —

Sami smo . . . već je večer. Dadilja mi pjeva nekakvu dugu pjesmu o ružicama i pticama i o vilama i anđelima. Onda me uzme na krilo, pak mi tumači i priča, gdje su vile i gdje anđeli i kako izgledaju i kako ih je moći naći i prepoznati. Pak sad slijedi¹ pripovijest za pripovijesti o tom i onom smrtniku, koji je zašao u njihovo kolo. A moje malo trogodišnje srce udara sve jače i jače i od želje, da bi se anđeo ili vila prikazala, i od bojazni, što bi onda moglo biti. Sjećam se osobito na jedan čas. Možda je to baš najprva uspomena. Već sam u krevetu, — tek slabo noćno svjetlo² rasvjetljuje tminu u sobi modrim nejasnim blijeskom. Do uzglavlja sjedi dadilja i tihim, pridušenim glasom gundá pjesmu uspavanku. A ja ne mogu nikako da usnem i nikako ne smijem da pustim iz ruke dadiljinu ruku. I čisto mora da joj je lice tik³ nad mojim licem. Jer na bezbrojna okna starih prozora udara silan vjetar i sve se od njega trese i svaki čas čujem njegovu riku, njegovo zavijanje, gotovo njegov bijes, i slušam uz to kao neki plač. Na prozor pokazuje mi se čas tmina, čas svijetlost, i gledam sjajni mjesec, mimo⁴ koji se ganjaju⁵ crni čudni oblaci — tako ogromni, te sve zastru i sve potamni od njih. A dolje pod gradom silno se razdaje tulež lovačkih pasa, iz kojeg raspoznajem glas starog prepeličara Dunaja. Strah me je i jednako molim dadilju, da mi pripovijeda, što to biva. Napokon popusti od svog uspavanja i stane mi pričati o vjetru, o mjesecu, o njihovim carskim dvorovima, o njihovim putovanjima i borbama, za vile ljepote i za kraljevske kćeri. Strah me sasvim mine, mlada se djetinjska duša prenese sasvim u te nadčovječne krajeve i vilinske dvorove, — tek žali, što i moje oči ne mogu da vide i gledaju one zračne kraljeviće, kao što ih vidi Dunaj, koji tako tuli, jer ih gleda i vidi, kako mi to dadilja tumači.

I stojeći sad u toj sobi, kao da opet doživljujem one iste časove. Stari mi dom dočarava svu onu dobu i čisto me prenosi onamo. I eto — pred dušom uskrsnuje uspomena na rano jutro. Još sam u krevetu. Nije više te bih spavao, a opet nisam budan. Svakojake slike brode pred dušom, sve neobično krasne i sjajnih krasnih boja, kojih se ne sjećam, da sam ih ikada vidio. I u jedared: visoko — visoko negdje nada mnom zamniju nekakvi divni zvuci, prekrasna muzika ili pjevanka. A pred duhom izvije se slika modroga neba i sjajnih njegovih visina. „Anđeli — pjevaju!“ — šapnu plaho djetinjske usne, da se isti čas sasvim probudim, a muzike više nema. U mjesto toga začujem poznat čvrst korak, vrata sobe se otvore — i otac stoji na pragu, da nas djecu zove iz postelja. Požurim se silno, ne ću ni da čekam djevojčine pomoći kod odijevanja, jer znam, ako skoro budem gotov, da ću smjeti prijeko k ocu u njegovu sobu, za mene onda najzanimivije mjesto u cijelom gradu.

I ondje sam za nekoliko časaka. Otac se šeće kraj nje u velikoj dvorani i palači gore dolje. Navirim se k njemu, a on odmah pogađa moju želju, da bih smio biti u njegovoj sobi. Pak pristupi k meni i uzme me sa sobom unutra, da strpljivo sluša i odgovara na moja izvjedljiva pitanja, što mi ih bude u duši i mnoge slike na zidu i stare ogromne knjige na policama, a najviše stijena za pećju, sva obložena svakojakim puškama i noževima. Njegovo ozbiljno lice zagasite puti, crne oči oštra pogleda, njegova gusta prosjeda kosa, dugi valoviti i bijeli brk, jasno mi sad pred dušu stanu, da gledam u njima svu radost i svu dobrotu, kojom bi pratio moje bezazlene djetinjske riječi. I brzo nije to dosta, mora me uzeti za ruku i voditi od sobe do sobe i svagdje mi pripovijedati sve, što bih pitao. Naravski, najviše me zanimaju kod toga slike. Pa tako saznajem za junackog bana Jelačića, za najzaslužnijeg hrvatskog čovjeka Gaja, za velikog cara Napoleona i tako dalje. Ah, čisto mi stari moj dom opet daje iste časove, ista ona čuvstva, istu

onu sreću, što mi je onda u djetinjsku dušu strujila iz očeve ruke i domnijevala iz njegovih riječi.

¹ *Slijediti* — ići za kim ovde u značenju dolaziti. ² *Svijetlo* — svetlost. ³ *Tik* — sasvim blizu. ⁴ *Mimo* — pored. ⁵ *Ganjati* — goniti.

З И М А

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Ни бриге нас, што снег веје,
Топла пећ нас добро греје
Јест, тако је топло свима,
Где за огрев дрва има.

Ал, ко нема зло се пати,
Па ми ћемо њима дати!
За патнике ваља да се постарамо,
Бог је нама дао, да ми другом дамо.

DOBRO DELO

— VLADIMIR NAZOR —

Dvoje je djece išlo oprezno prema daščari. Šunjali su se noseći nešto. Sunce ih je obasjavalo, pa gubavac¹ vide, gdje viri iz grma lice dečakovo crne kose i otvorenih ustiju, a pokraj dječaka vide se blijedi obrazi djevojčice s malenim dignutim nosom. Oni su mirno stajali i buljili u daščaru.

Dječak reče: — Ja velim da ga nema doma.

— Pst! — šanu ona. — Ti misliš, da on može hodati okolo kao mi. Možda se moli Bogu, možda spava, možda je jadan umro.

Dječak postane ozbiljan. Reče: Znaš što? Ja ću štogod viknuti. Ako on otvori vrata, mi ćemo ostaviti sve ovdje i pobjegnuti.

— Ne! Ne! On bi nas kamenjem.

— Onda ću baciti suhu granu na krov. Ako je doma, izići će; neće se ljutiti, jer će misliti, da je to vjetar učinio.

— Jaoj, kad bi otac znao, gdje smo i šta radimo! — uzdahne ona.

— A nije li mu otac donio vedro puno vode? Daj, ne plaši se! — odgovori dječak, pa prekine suhu grančicu i baci je prema daščari. Ali grana ne pane na krov. Stoprv² druga udari o rub krova, i limeni žlijeb³ zveknu.

Djeca problijediše; nestade ih sasma⁴ u grm. Ali kada prođe neko vrijeme, a u daščari se ništa ne maknu, čovjek ugleda iznova dva lica s raskolačenim očima.

— Vidiš! Sad ću baciti kamenčić, — reče dječak.

Ona ne odgovori, a kamenčić odleti i udari o krov. Devojčica se sakri, a dječak ostane vireći, otvorivši još više oči i usta. Kada iznova ne ču nikakva žamora, on gotovo kliknu: — He, sad bih mogao baciti na krov i mlinsko kolo. Velim ti, njega nema doma. — I dječak iziđe iz grma.

Išli su ka kamenici ali i sada oprezno na prstima.

— Pustimo sve ovdje i pobegnimo! — reče ona.

— Ne! Tu ne bi možda video. Moramo metnuti baš ispred vrata. Kad se vrati naći će sve pokraj praga.

Dječak je nosio posudu⁵ punu mlijeka i hljeb, a devojčica uzglavlje. Ona je lupala po jastuku i govorila: „Al' je mekan! sašila sam ga od svoje nove pregače⁶, a napunila sam ga vunom ovce Bjelice. Metnula sam pače nešto u nj... Znaš, vele, da jadnik spava na slami, a pod glavom drži smrekin trup.“

— Al' će se radovati ovomu hljebu. Nose mu jedanput na mjesec suhe kolače, što ih ne bi ni pas izgrizao. Sigurno ih prije u vodi moči.

On je pogleda u oči: „Janja, da ja ogubim, bi li me bacili na ovo ostrvo?“

— Ne bi. A kad bismo to baš morali, ja bih stajala uza te.

— Pa zar on nema oca, nema majke, nema sestre?

— On mora da je nekakva sirota.

Nešto šušnu daleko, i oni se obadvoje lecnuše⁷, u hitnji gotovo baciše pokraj praga sav teret.

— Idimo! Idimo! — drhtala je Janja vukući brata za haljetak. Ali on stane te izvadi nešto iz džepa i baci na uzglavlje.

— Šta mu to daruješ?

— Svoju britvu. Pomisli: jadnik ne smije nositi noža. Rukama sve jede i lomi kruh. A vele, da je jednom vodio vojnike u rat.

Nedaleko ću se lajanje psa.

— Čuj, Zubati nam je ušao u trag! — reče dječak pa se zatrča sa sestricom uza strminu.

One noći spavao je čovjek u daščari s Janjinim jastukom ispod glave.

¹ *Gubovac* — bolesnik koji ima gubu (tešku, užasnu bolest. ² *Stoprv* — tek. ³ *Žljeb* — oluk. ⁴ *Sasma* — sasvim. ⁵ *Pocuda* — sud. ⁶ *Pregača* — kecelja. ⁷ *Lecnuti se* — trgnuti se.

U PROSJAČKOJ KUĆI

— VJENCESLAV NOVAK —

Poskakasmo na obalu — pustu, голу obalu. Ni čovjeka, ni ptice, ni vuka — ni sjene životu: kamen pa klisura, pa opet kamen, a za njom klisura.

— Kud ćemo?

— Ima gore kuće, bit će pola sata hoda, dok prevalimo prvi brijeg.

Pođosmo.

Od mora pa sve dalje isti vidik, isto tlo; kamen, pa kamen. Nikakve promjene. Ovdje naslagano i nabacano bli-

jedomrko kamenje, ondje nikla klisura, onamo se veličanstveno digla pećina, pa opet dalje — a što dalje.

— Kamen! Siv, pust, mrtav kamen!

Tek najednom — ne bi očima vjerovao: sred kamena obzidana ograda, a u ogradi strče crni ogranci smokve i breskve, niže k tlu¹ savile se lozine rozge kao ukočene zmije.

U zaklonku smo prosjačkoga stana, kuće Ante Mršića. Uđemo unutra: četiri mornara i ja peti.

Na niskom ognjištu gušila se u dimu vatra. Crno je, tamno i čađavo sve u toj kući; čađava je i uzana sobica, u kojoj se nadula ilovasta peć. Na zidu visi šarena i nejasna slika Bogorodice, za njom je zataknuta maslinova grančica; pod slikom visi križić od porculana, na njemu Spasitelj bez jedne ruke. Još je u sobi stol, iza nj klupa i dva stolca², pa velika stara škrinja³. Na uzahan prozor, oblijepljen papirom, ne ulazi dosta svijetla; mračno je, tjeskobno nekako u tom stanu.

— Dobar dan, božji ljudi! Ima li koga u kući? po-
više mornar.

— Tko si božji? čuo se iz tamna kuta hrapav, izmoren glas stara čeljadeta.

Mornar pođe onamo. Časak proziraše u tminu, a onda pozdravi glasno:

— Hvaljen Isus i Marija, djedo!

— Uvijeke, sinko! odgovori djed sa svoga ležišta još muklije.

¹ Tlo — zemlja. ² Stolac — stolica. ³ Škrinja — sanduk.

ПРОЛЕЋЕ

— У ПЕСМАМА И ПРИЧАМА —

ВЕСНИК ПРОЛЕЋА

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ —

Под зрацима топлог сунца
Природа се из сна креће:
Са жубором бујни поток
У долине мирне слеће.

Само горе, на висини,
Још се беле пуне равни,
И гаврани с криком лете
У вечерњи сутон тавни.

Ал' крај реке, у долини,
Где травица ниче мека,
Топли ветрић пољуљује
Вито стабло кукурека.

После дуге мрачне зиме,
Ко првенче младог цвећа,
Из влажне се земље диже
Први весник премалећа.

Још су голе тихе равни
И песма се још не хори,
Само смреке зелене се
У дубокој тавној гори.

Ал' кад топли, благи ветрић
Са жаркога југа пирне,
И заблеје бели јањци
Кроз долине наше мирне;

Од мирисног благог јутра
Док се сунце још не смири
То ће цвеће брати деца
Миле сеје и пастири.

И песма ће да се хори,
И фрулице слатка јека
И косе ће да се вију
Под венцима кукурека.

ОБЛАЦИ

— ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО —

О, лакше, лакше, облаци мали
Ако вас младо пролеће шаље;
Јесте л' остатци немиле зиме,
Путујте журно, путујте даље.

ПРОЛЕТЊА ЗОРА

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ —

На истоку плавом рујна зора руди.
Дижите се, децо, дижите се људи!

Устале су пчеле, подигло се цвеће,
Са далеких гора поветарац леће;

У мирису цвећа, у бисерној роси
Он вам свако здравље и весеље носи.

По пољима травним разлеже се јака,
Одјекује небо и гора далека.

И кроз тихе равни поточић кривуда,
А песме и свирке разлежу се свуда...

Од здравља и среће надимљу се груди,
Устаните, децо, рујна зора руди!

ПРВА БРАЗДА

— МИЛОВАН Ђ. ГЛИШИЋ —

Настао је часни пост. Зима већ превалила. Не дува више оштар Исток ни хладни Север. Сад се Бели Ветар¹ игра голим гранама високих букава — пошав од Жупе, па све до Жељина, Нерађе и Копаоника. Снег свуд готово окопнео, само онај на Сухоме Рудишту не хаје за Бели Ветар; он ће се расплинути тек после — кад припеку јунске врућине.

На све стране размилели се вредни ратари. Ору њиве, попевајући и надајући се доброј години.

Тек у подне стиже Миона из чаршије. Ишла је тамо зором да обиђе Сенадина.

Она је одржала своју реч. Огњан је о Петрову-дне довршио четврти разред, а Сенадин је одмах по Преображењу пошао у први.

Таман Миона оздо уз вотњак, а Душанка испаде из куће. Стутољила нешто у лепу шарену торбичицу, па се некуд жури.

Куд ћеш ти, Душанка?

Ене-де! Зар и ти дође!... одговори Душанка готово као и збуњена. — Баш добро, да не остане кућа сама... Ето ја пошла тамо до брала...

Е? А где је он?

На њиви тамо иза лаза... Рече да му однесем ручак.

А зар неће доћи кући да руча.

Неће.

А што?

Отишао је с воловима и ралом...

Е! чисто ускликну Миона. — па шта ми одмах не кажеш, весела била? Дај мени ту торбичу! Ја ћу му однети...

Нека, нано ти си уморна... Однећу му ја... па онда...

Шта чедо?

Рекао ми брале да ти не кажем, одмах. „Хоћу, вели, да обрадујем нану..."

О, Бог ми га обрадовао!... Нисам ја, дете, уморна! та нисам ни осетила кад сам дошла... Ех, баш ти не ваља посао — што ми одмах не каза! Видиш ти њега!... Дај ми ту торбичу! подне је ето превалило, а је ли отишао одавно?...

Па није. Тек ако је сад стигао на њиву...

Миона брзо узе торбичу од Душанке, загледа шта је спремљено па оде журно.

Душанка оста пред кућом — гледећи чисто зачуђено за својом мајком.

¹ *Бели Вештар* — тако се у том крају зове југ.

Р А Д

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Рад је сваком дужност прека,
 А не служи на срам ници'
 Сиромах се њиме храни,
 А богат се њиме дичи.

Једни раде умом, духом,
 Други снагом својих шака
 Више с' штује вредан шегрт,
 Нег стотине лених ђака.

У ШУМИ

— ВЛАДИМИР НАЗОР —

Сунце грану и два бијела облачића заплове ведрином. Низ огранак, горе на истоку протече ријека прољетних зрака. Она нагну у шуму, разлије се по пустим лузима и растопи зачас последње иње на голим границима. Трава засја. Зелене маховине пружише хиљадама у вис своје штапиће с руњавом капицом на танком крају.

Баш у тај трен долетје од некуда кос и викну усред шуме: Чујдер, Чујдер! И-де! И-де!

Сва се шума таласала. Гране се грмова и стабала занишу и пригну, да направе некое широк пут преко шуме. Онај, који је долазио, спуштао се голем, сјајан и овит љубичастом маглицом с планине. Густа јата птица летјела су цвркућући испред њега. Ројеви буба и лептира вијали се поврх његове главе. Камо¹ би год он стигнуо снијег је копнио, небо се ведрило, земља се зеленјела.

Кад је ушао у шуму, она се тргне као вал њему у сусрет.

Бог је ходао кроз шуму.

Њега није било добро видјети у оној танкој магли, пуној искара. Виђао се једино плашт, што га је за собом вукао. Дуги зелени скутови кидали се и тргали непрестанце, да зазелене земљу, али су изнова расли и расли на оба краја. Виђало се јоште и хиљаду руку, које су махале из оне сјајне магле, а биле су пуне сјемена, клица, росе и гнијезда. На стотину мјеста удари Он ногом и врело протече. На стотину мјеста просу огањ из своје косе и мочвара се осуши.

Бог је ходао кроз шуму...

Премаљетно чудо збивало се и овај пут под његовим рукама — нагло, лијепо, велико. А када свака клица проклија и сваки се пуп отвори, и свака грана пролиста, и свако гнијездо пропјева, Он изиђе из шуме и пође до ријеке. Мину ливаду, прође сухих ногу преко језера, па га онда нестане у ружичастој магли на далеку тршљаку.

¹ Камо — куда. ² Премаљешно — пролетње.

ПРОЛЕЋНА ПЕСМА

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Пролеће је, пролеће је,
Радује се цео свет,
Куд погледаш, сунце сија
А под росом блиста цвет.

Наше груди, наше душе,
Заталасо овај сјај,
Славуј мали Бога хвали,
Што је земља прави рај.

Л А С Т А

— АВГУСТ ШЕНОА —

Лети ластва преко мора
 Лети ластва преко гора;
 На крај села
 На кров сјела,
 Чуј ме, ластице, чуј!
 Шта си ми видјела туј?

До прозора сједила дјевица,
 И мекани прела лан,
 На лицу јој цвала ружица,
 Ој пјевала цели дан.
 Крај велике илове пећи
 Сва блажена старица седи,
 Јединицу мило си гледи
 И снови о рају и срећи.

Лети ластва преко мора;
 Лети ластва преко гора;
 На крај света,
 На кров сјела.
 Чуј ме, ластице, чуј!
 Што си видјела туј?

ЕВО НАШИХ ЛАСТА

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Ево иду, као звани,
 Наши лањски укућани.
 Ево наших ластва мили,
 Баш смо вас се зажелели.
 Хајд'те, ход'те, тице вите,
 Да с' од пута одморите!

Ход'те, ход'те, гости моји,
 Ваше старо гнездо стоји!
 Порушит' га нисмо дали,
 Ми смо вам га сачували.
 Не идите другој страни,
 Ход'те к нама кô и лани.

Под нашим је кровом мирно,
 Нико није у вас дирнô.
 Ми певамо и играмо,
 Ал' се никад не свађамо;
 Живећемо у радости, —
 Добро дошли, наши гости!

VESELJE MLADOSTI

— PETAR PRERADOVIĆ —

Veselo sada, veselo svi!
 Dok smo još mladi, veselja ima,
 Kudagod koji krene očima;
 Nikakva briga još nas ne tare,
 Brige su samo za ljude stare —
 Veselo zato, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
 Sedlajmo naše konje drvene,
 Pašimo naše sablje limene,
 U boj svi skupa, hrabri dječaci,
 Neka se vidi, da smo junaci —
 Junaci mladi, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
 Složimo kolo, igrajmo skupa;
 Jedan ko vođa napried nek stupa,

Mi ćemo za njim jednakim skokom,
 Veselim srcem, sjajućim okom —
 Igrajmo skupa, veselo svi!

Veselo tako, veselo svi!
 Dok smo još mladi, veselja ima,
 Kudagod koji krene očima;
 Nikakva briga još nas ne tare,
 Brige su samo za ljude stare —
 Veselo zato, veselo svi!

ДОБРИ ШУМСКИ ДУХ

— ВЛАДИМИР НАЗОР —

Шта се све не приповиједа по шуми о тој чудној сјени! Она иде обноћ по гајевима, а сухо лишће не шушти под њезиним ногама. Грмље не шумори, када она кроза њ иде. Вода не пљушти под њеним дланима. Трава се не гњечи под њезиним телом. Прича црвен-репка, да јој је једне мрке ноћи испало птиче из гнијезда. Оно је негде цикало у мокрој трави, али тко да га нађе у тами? Наједанпут нека велика рука метну полагано голиша у гнијездо. При сјају муње она је угледала бијелу браду и добре очи тајанственога шумског духа.

Спомиње се више пута и стрнадица, што станује тамо негде на рубу шуме. Једне је вечери јоште бдјела у гнијезду, гријући петоро малене птичади, када угледа пред собом змију. Злотворка усправи главу па се укочи, упирући у њу своје стаклене очи. Птица се узалуд силсила да скочи на одбрану свога гнијезда; лежала је као прикована од змијина погледа. Осјећала је, да јој се крв смрзнула у жилама и да се сама примиче к змији, да јој пане у жвала. Али управо тада бану нечујно старац и постави руку између ње и змије. Злотворка тргне натраг. Стрнадица се прену као од страшнога сна.

Штошта приповиједа о тајанственом Старцу и све оно цвијеће, које увече отвара свој вјенчић, да ноћи кади миловањем успавану шуму. Причају да је спасао сламчицом кријесницу, што је лудо пала у воду. Ослободио је од стотину јада калинова лептира, што га је капљица смоле прилијепила о борову кору. Скинуо је с гране неко гнијездо, што се од сухоте расуло, па га је некако покрпао и метнуо изнова на његово мјесто.

Једнога дана бану ненадано у шуму читаво јато птица пјевица. То су били сужњеви, што но их је лугарев син држао у кавезима. Птице су много причале о тешкоме ропству, али нијесу знале рећи, како се дочепале слободе. Знале су једино, да их је једне топле ноћи, оставио дјечак у клеткама¹ на зиду испод прозора. Ујутру су наше сва вратанца на клеткама отворена, па су онда побјегле.

Али то нијесу оне знале, исприча у шуми козодој, она брката птица, која обноћ ријетко спава.

— Ја сам, рече, оне ноћи чућио на дрвету у лугарову² врту и вребао на комарце. Робињице су у клеткама на зиду тврдо спавале. И у кући је сан био савладао све живо. Мјесец се сакри за облаке и настаде тмина. Али је тама моја радост, а пропаст свих комараца, корњаша и лептира, што се по њој скићу. Хтио сам управо одлетјети, кад видјех, гдје нетко иде из шуме. То вам је био он — Старац. Мјесец вирну из облака и обасја му дугу, бијелу браду. Ишао је полако, стар и сијед, али крупан и јак. Тетријебово му перо на клобуку, пушка о рамену и високе чизме на ногама. Да, да, то је он; баш он! Тко да више о томе сумња? . . . Он иде, а не чује га се. Врата се у дворишту пред њим сама отворише, као да га одавна знаду. Дође к зиду, стане и отвори вратанца на првој клетки. Узе птицу, која је и надаље спавала, па је посади на длан и поче је гледати.

— То сам била ја! викну зеба.

— Шути! Шути! наста граја, а козодој настави: —
И тако је он отворио редом све крлетке и погладио
као мајка робињице, те отишао оставивши сва вратанца
отворена.

¹ *Крлешка* — кавез. ² *Лугар* — шумар.

ЦВЕТ И МЕД

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

У цвету има меда,
Али цвет га нама неда,
Он ево овако вели:
 Ја ћу га дати пчели
Јер она се разуме
И готовит га уме
А ви се с пчелом слаж'те
Не гон те је не драж'те;
Дајте јој добре неге,
— Она не трпи стеге —
Заклон'те њене леге
Од кише, ветра, жеге,
А она ће већ знати,
Да вама порез плати
У воску и у меду, —
Тако је то у реду.

ТРИ ПТИЧИЦЕ

— НАРОДНА ПЕСМА —

Три птичице гору прелетеле,
Свака носи у кљуну знамење:¹
Једна носи влатак од пшенице,

Друга носи винову лозицу,
 Трећа носи здравље и весеље.
 Која носи влатак од пшенице,
 Она паде на ту равну Бачку,
 Те је Бачка житом изобилна;
 Која носи винову лозицу,
 Она паде на Фрушку Горицу,
 Те је Фрушка вином изобилна!
 Која л' носи здравље и весеље,
 Она паде нама на трпезу,
 Да будемо здрави и весели!

¹ Знамење — знак.

САДИ ДРВО

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Где год нађеш згодно место,	Наградиће изобиљем
Ту дрво посади!	Хлада, плода свог,
А дрво је благодарно	Наградиће било тебе,
Па ће да награди.	Било брата твог.

МАЛИ ПЕВАЧ

— ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ —

После десет дана одем опет у Шабац. Готово сам био заборавио на обећање и да не смотрих пред једним дућаном неколико свирала, не бих се сетио. Узмем једну.

Још при уласку у шуму чујем песму Милићеву. Викнем га. Он се појави иза грма.

— Оди овамо! — зовнух га.

— А!... ти си!

— Ја сам.

— Јес' купио свиралу?

— Јесам.

Очице му се засијаше.

— Славе ти, јеси ли?

— Јесам.

— Па где ти је?

— Ево је — рекох и извадих је из бисага¹.

Он поче поигравати.

— Кажем ја наји: „Неће чича преварити!“ А она вели да си ти учитељ. Је ли?

— Јесам. Него умеш ли ти свирати?

— Помало. Учио је мене Степан чича Игњатов. У њега је знаш, велика свирала.

Узе свиралу и поче свирати *Ваљевчицу* али невешто.

Кад одујми рече:

— Нисам баш вичан добро, али изучићу.

— Кажи ти мени, Милићу, где си изучио оне песме?

— Није то мени тешко! Кад дођем у вече кући, наја све мени показује. А ја научим за час!... Него што наја зна песама... их!... Кад дође, болан, па запева, како су браћа имала сеју јединицу, па се иженили, а оној једној било криво, што браћа тако воле сестру, па, помисли, болан, заклали своје дете!... Е... ја, Бог је убио!... Ал' само да чујеш, кад то наја запева!... Ја све плачем...

— Тебе дакле наја учи?

— И наја и нако²... Научим ја, чим чујем... Дођу знаш, Цигани, те певају, а ја само станем те слушам... Па и нако, дођу људи у вече код чича = Игњата, па певају уз гусле. Све ја то научим...

— Па певаш после у шуми, — прекидох га ја.

— И у шуми и... свуда! Куд год идем, ја певам.

Ал' овде у шуми најлепше.

— Е?

— Ја!

— А зашто?

- Отпевају ми виле!
 — Али не може бити?
 — Славе ми!
 — Како то?
 — Ето како! Одем ја Точуру (бунару што је у шуми), па запевам, а оне ми отпевају.
 — Како ти отпевају?
 — Певају оно, што и ја.
 — Ја!... Први пут сам се и сам зачудио, попнем се на један пањ, да мамнем свиње. Таман ја викнем „пајс!“ а истом ти неко отуда „пајс!“! Ја помислим некомаи свиње, као и ја, па викнем „еј!“, а оно мени „еј!“ Чудим се ја коће то бити. Викнем опет: „еј ти!“ а оно мени „еј ти!“ Ја се насмејем — и оно запева. Ја сам одма' помислио да је то вила.
 — Па јеси ли причао наји то?
 — Јок!
 — А што?
 — Причала ми је она, да виле носе децу, па нисам, 'тео, да је плашим.

¹ *Бисаге* — двострука торба удешена за седло. ² *Нако* — онако.

D J E C A

— VLADIMIR NAZOR —

Uraniše jutros Halugica i Jablanko, pa uzeše kotarice i pohrliše u šumu, da naberu gljiva. Dječak je uvjeravao drugaricu, da ih mora biti danas sva sila iza jučerašnje kiše.

Na rubu šume naiđoše na grumenje kupinovo i ciknuše od radosti, ugledavši na onim grančicama svu silu sočnih plodova. Dječak preskoči začas jarak i uđe u šiprag. Stane na prste žilavih bosih nogu, pruži ruku prema grani, s koje ga mamile krupne maline.

— Dobre li su, je li? okrenu se dijete prema Halugici, a iz ugla ustiju curio mu je mlaz slatke kupinove krvi.

Djevojčce je još stajalo u sred šipražja i borilo se sa dračama, koje je držahu za skutove.

U tren oka nađe se kod nje Jablanko, liši² je jada i povede kupinama. Sada je on brao jagodice objema rukama trpao ih u kotaricu i zviždukao kao kos.

— Halugice, gle, onu ondje! klikne odjednom, pa pokaže malinu, što je visjela nad njim, noseći na sebi kap crna soka. Đipnu kao jarčić i otkine u skoku zubima plod sa grančice.

— No, što ti je opet? upita je, kad se okrenu da vidi, začudili i Halugicu svojim junaštvom.

Ona bijaše bacila kotaricu u travu i sažimaše palcem lijevi kažiprst; iz rupice na koži izbijala joj je kap krvi.

— Ni za to nisi... Pusti...

— Neću, — otrese se ona, uvrijeđena što je Jablanko već po drugi put kore. — Sve me bode i plaši u toj tvojoj šumi... Ne marim ni za gljive ni za maline... Idimo natrag, doma.

Ali je on smiješeći se pogleda i tisnu joj u usta dva kupinova ploda, pa je primi za ruku i povede kroz šiblje i čestu u šumu.

U hrastiku bijaše još vlažno. Kap i kapljice jučerašnje kiše ležahu jošte na vlaču trava i na lišću paprati iskreći se i blistajući.

— Pa tu nema gljiva. Ružno je i mokro, reče Halugica.

— Ustrpi se. Moramo dalje, gdje su velike bukve... Odgovori dječak, te zaigra po rosnoj travi i potrča naprijed.

Trčali su dosta dugo i dizali se sve naviše, dok je u hrastiku bivalo sve svjetlije.

— Čuj, viknu Jablanko, nabujao je potok.

Stigoše k potoku, što je grmeći i pljuskajući valjao mutnu vodu niz korito.

— A što ćemo sada? upita.

— Ja, ja se ne bojim, odgovori dječak. Ali što ću s tobom? Odnijelo bi te.

Ona plane u licu i čudno ga pogleda svojim velikim zelenkastim očima.

— Što se hvališ! reče. Ja se nisam bojala morskih valova.

— I opet to tvoje more, u kojemu nema nego riba i trava.

Djevojčce se namrgodi. Bilo bi opet reklo, da se vrate, ali da pokaže da se ne boji, udari ustopce za Jablankom, koji je tražio kakav jaz.

Ona se izu i siđe u potok. Kako je gadna ta vaša voda, reče Halugica. Gdje joj je pijesak i mahovina?

Ali joj on ne odgovori, nego zakroči življe, pa se uspe na drugi brijeg i zatrkne se kao vižle po visokoj travi na ravnome prisoju, da ugrije noge i da ih očisti od blata. Njegova obijest razdraga ovaj put Halugicu, pa se zaigra i ona, takmeći se s njime u trku. Puštala je da je on goni po šiblju, krila se iza debla, zvala ga iz ševara, — a kad bi on dojurio, bježala je dalje u šumu, lagano kao srnče . . . , Napokon smalaksa i klone na mahovinu.

— Vidiš, da je lijepo u šumi, reče on.

*

U bukovoj šumi bilo je polutamno, svečano i tiho kao u velikom hramu. Sunce je već zapalo, sumrak prši po lugovima.

Jablanko i Halugica zabludiše u šumi; lutaju po gajevima i traže kakav izlaz.

Smrkava se pod visokim svođem, pogdjegdje provire odozgo tmurna svjetlost, i onđe sličli grmenje nakaznim patuljcima, šćućurenih pred nogama mrkih gorostasa . . . Tišina postaje gluša, tama gušća.

— Halugice, veli dječak, potražimo gdje je šuma rjeđa. . . . Nebo je vedro, a kad izađe mjesec, bit će nam lakše.

I oni opet dugo idu po šumi; traže kutić neba između granja.

Djeca sjedoše ispod stabla, iznemogla od duga lutanja... Hrapav poklič zaori odjednoć povrh njihovih glava, prolete nad čistinom i zamre kao tužno brujanje daleko negdje u sred šume. Halugica protrne od straha, a Jablanko skoči na noge, gotov da je brani. Visoko na grani ležala je stisnuta u klupko neka nakaza, mračna napuhana i bućoglava, a kukasta nosa. Velike razrogačene oči bacale su s visoka dva pramena žute svjetlosti na ono dvoje djece.

— Sova... šanu dječak.

Ptica kriknu još jedanput, ali ovaj put složno i srdito, kao da se ljuti na nepozvane goste, pa zalepeće krilima i odletje u lug.

Dječak ustane i povede je u šumu. Promatrao je neko vrijeme stabla, dok se ne zaustavi pred jednim. Uspe se gore i vješto pomogne i Halugici da se popne. U gustoj krošnji Jablanko nađe zgodno granje, sred kojega se stisnuše jedno uz drugo kao u gnijezdu.

Najednom poče da tamni. Crni su oblaci jurili sa sjevera, gutali zvijezde i širili se iznad šume. Zagrmi u oblaku grmljavinom velikom, a zatutnji po gajevima, kao da je zarikala reka u dubokim guštarama. Kiša složi, pljusak nagne, težak, snažan, i sve u njemu kao da neko zviždi i huče, urla i stenje.

U krošnji stabla stislo se ovo dvoje djece kao dvije golišave ptice u zapuštenu gnijezdu.

— Zima mi je, veli djevojčica, drščući od studeni i straha. A dječko joj šapće :

— Samo se ne plaši, Halugice zlatna !

*

Sutra-dan o podne spremahu se ribar Fran i njegov sinovac, da po drugi put dođu u šumu i opet potraže izgublenu djecu.

¹ Драча — трње. ² Lišiti — osloboditi.

ТЕШКО СЕСТРИ БЕЗ БРАТА, А БРАТУ БЕЗ СЕСТРЕ

— НАРОДНА ПЕСМА —

У Будиму граду чудно чудо кажу,
 На зло по јунаке, горе по девојке,
 Јунацима кажу танку пређу прести,
 Танку пређу прести, ситан везак вести.
 Девојкама кажу Будим град зидати,
 Будим крад зидати, куле изводити.

Благо оном брату који има сеју!
 Сеја ће за брата танку пређу прести,
 Танку пређу прести, ситан везак вести.

Благо оној сеји која има брата!
 Братац ће за сеју Будим град зидати,
 Будим град зидати, куле изводити.

З В Е З Д Е

— ПЕТАР ПРЕРАДОВИЋ —

Коло воде јасне звезде
 По небеском модром кругу,
 Коло воде, тихо ходе,
 Да земљицу не пробуде:
 Земљица је уморена
 Од ножица, које ходе,
 Од ручица, које раде,
 Од срдаца, која бију.

КИША ПРОЛЕТНИЦА НА СЕЛУ

— ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО —

Над кровови сиромашни Грмну ево... Севну ено...
 Сиромашног мога села, Сва задрхта земља саде, —
 Облачина црна, тешка А с висине, ко из кабла,
 Мргодно се ево свела... Пролетница киша паде...

И, с пегави крили своји, Ох, па како сипа... лије!...
 Око танке куле врза, Мислим. потоп собом носи!
 Из грла јој мутно прети „Није, није“. — сељак вели —
 И почешће муњу трза... Таку кишу село проси!“...

Па како се витла, Боже! И још речцу не изрече —
 Ко у котлу хитра пара; А бујана киша стаде.
 А селанце моје — ћути, Баш је добар с неба Боже:
 Па ко вели: Бог се стара... Кол'ко треба, тол'ко даде.

У СЕЉАЧКОЈ КУЋИ

— ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ —

Пролетње јутро! Устанем пре сунчева рођаја. Лака, нека провидна маглица диже се са земље у вис, ја газим по росној трави, а око мене цвркут тичијих гласова, живина полеће са седала онде петао залепрша крилима и кукурекне, онамо гусак отеже свој дугачки бели врат и шишти, не да ни прићи гушчићима, који безбрижно почеше да чупкају зелену траву. Изађем на улицу, а сељаци уранили и пошли на копање. Сваки то забацио своју мотику на раме, прича и разговара, како наиђоше поред мене назваше Бога, упиташе — по обичају „јесам ли мирно спав'о“ и „јесам ли здраво уранио“, — па одоше даље. За њима иђаху жене: неке упртиле колевке

на плећа, а мотике обесиле о раме, ретко која да не носи преслицу и не преде. По реду — ја као мушка глава — назовем им Бога. Оне смерно метну црну руку на прса, преклоне се и рекну: „Бог ми ти помог'о!“ И како ја минем мимо њих, оне одлазе даље. За женама ишле су девојке, свака се забулила белом шамијом, да јој ветар или сунце лице не опали, затуриле мотике на рамена, а у рукама им плетиво или преслица. Назовем и њима Бога. Оне приме оборених очију полугласно или шапћући, па одмичу даље.

Ја продужим пут. А отварају се вратнице на авлијама и чобанчад изгони стоку. Красни су то дечаци! Са највећим достојанством затурили хајкаче на рамена а до земље им висе дугачки бичеви. По неки пуца бичем и узвикује: „ајс хој“! а неки опет дува у свиралицу или двојнице. А из авлија се чује блека малих јагањаца или телади.

Прођем целу улицу и изађем у потес. И тек се тада јавља сунце велико и светло. Хиљадама зрака падну на зелене јечмове или пшеницу, и затрепери сјајна росица на зеленој благодети, затрепери и плане, мислиш да је око тебе пожар.

Једног таког дана уранио сам; затурим пушку на раме — колико да не идем празних руку — па изађем у поље.

Ишао сам дуго. Пролазио сам многе плотове, њиве засејане стрмнином, ливаде, пашњаке, и дођох до једне воде, која је више наличила на бару, него на текућу реку. Ту стадох.

Пређем преко моста, уђем у врбак, који је баш уз саму бару засађен; упутим се стазицом, која је кроз врбак водила; и изиђем на чистину.

Ех! ово беше дивно.

Преда мном се виђаше бела кућица, бела као да је од сира срезана. Око куће је било воће и оно је го-

тово заклањало; мало даље беше липњак, а тамо још даље дигла се гора од кукуруза који се модрио као чивит.

После неколико корака застанем. Видео сам на кућном прагу једну слику или прилику, где седи, рани мале пилиће и разговара с њима.

— Шта ради овај човек? — помислим у себи.

Корачим још неколико пута и већ сам био пред самом кућицом.

Човек ме и не примети. Он саг'о главу, па рани пилеж. По оним седим власима, што провириваху испод олињале шубаре и падаху по леђима, рекао бих да је стар човек.

— Хајд' да га ословим! — рекох у себи.

Па приђем мало ближе и викнух:

— Помаже Бог!

Човек диже главу, погледа у ме некако неодређено, ни зачуђено ни незачуђено, и одговори:

— Бог ти помог'о!

Ово лице, овај глас, с места ме задобише. Не беше то обично лице, које ми сваки дан сретамо. Беше то старац око седамдесет година, сав бео. И оне седе власи беху беле као опрана вуна овчија. Лице се руменило као у здравог детета; а оне плаве очи гледаху ме мило и нежно као ведрина плавога неба. Осећао сам се онако, како се осећах јутрос кад се сунце рађало, раздраган и занесен.

Нешто ме повуче овоме човеку, ја скидох капу и приђох му руци.

Он се као мало збуни:

— Жи' био. Жи' био — убрза устајући, али ми ипак пружи руку.

— Здраво, мирно?

— Ет' — 'вала Богу — раним жгвину. Ја тако свакад. Ту сам сâм, па шта ћу... Колико да не седим беспослен.

Уђе у кућицу и изнесе малу, троногу столицу, па је пружи мени.

Ја узех столицу и седох, а он се опет посади на праг, и узе пруту, што га малочас беше оставио и почне гонити кокоши.

Уђе у кућу; за мало па се врати:

— А би л ти што јео? — упита ме.

— Нисам гладан — рекох.

— Како ниси?

— Јео сам отојич.

— Па ако! Имам лепа сира и кајмака; а ево сад ће и колач бити готов. Очекуј мало само да одем до бунара, да воде донесем.

Узе ведрицу па оде полако бунару који не беше далеко.

Ја гледах за њим и дивих се његовој умешности; иђаше брзо као какав младић.

Кад се врати, спусти ведрицу на полицу и покри лопаром, па узе ватраљ и приђе огњишту те распрета жар.

Из пепела извади колачић проје обложен ораховим лишћем. Полако скиде лишће, узе перушку, оперушка проју, узе синијицу и дрвени сланик, суну мало чисте соли из сланице у њ, па постави синијицу пред кућом и метну проју и сланик на њу. Онда оде долапу и завуче главу у њ.

Ја гледах и дивих се његовој умешности.

Он стави на синијицу две три кришке сира и половину једног заструга кајмака.

— Дела! — рече ми.

— Нека, хвала!

— Шта 'вала! На чему 'вала!

— Али сит сам.

— Ја ово једем баш и кад сам сит! Деде да видиш пројицу.

И одломи комад проје па ми пружи. Онда се прекрсти.

— На — вели — па ето кајмака, а ево и овчијег сира.

Шта ћу, придружим му се.

Он је јео слатко. Руштала је проја под његовим здравим зубима. Гледајући, како он слатко једе, почех и ја добијати вољу за јело.

И јео сам слатко, као никад дотле.

¹ *Ошоич* — мало пре.

Р И Б А Р

— ПЕТАР ПЕРАДОВИЋ —

Рибице луде,
Ходите амо,
Рибице куда
Бјежите тамо?
Мека је слатка,
Удица танка,
А живјет красно на
На земљи ванка¹.
Рибицам овдје
Љуска се снима,
Војног оклопа
Не треба њима;
Јер сватко живи
Ш њима у миру,

Богци и богати
Стол им простиру.
Сватко им гледа
Прибавит сласти
Мјесто у води
Плове у масти,
Рибице луде,
Кушајте само,
Како је овдје
Боље нег' тамо —
Кушајте једном
Тако ми среће,
Знам, да ни једна
Вратит се неће!

¹ *Ванка* — напољу.

РИБАРЧЕТОВ САН

— БРАНКО РАДИЧЕВИЋ —

Ал' се небо осмехива,
Ал' се река плави,
А рибарче у чун снива
Јасно к'о на јави.

Он хитну удичицу,
Рибицу је стек'о.
Метнуо на жеравицу,
Па је тако пек'о.

„Жеравице, де се труди,
Немој тако споро!“
Рибица му веће руди,
Готова је скоро.

Руди¹ риба — јоште мало —
Сад му је печена,
Срце му је заиграло:
„Амо сад милена!“

Доле ћемо јако сести,
Ал' ће да се слади,
Мор'о бих те рибо јести
И да није глади!“

Па је узе, па њом брже,
Да примакне к усти...
Чун се љуљну... Он се трже...
Оде санак пусти.

¹ Руди — румени.

С В Е Т

— ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ —

Ала је леп	Тамо њива,
Овај свет	Овде сад,
Онде поток	Ено сунца,
Овде цвет	Ево хлад!

Тамо Дунав,	Славуј песмом
Злата пун,	Љуља луг,
Онде трава,	Ја га слушам
Овде жбун.	и мој друг.

КРАЉИЦА ЦВЕТОВА

— ВЛАДИМИР НАЗОР —

Усред тиха луга цвјетала је краљица цветова, дика и понос шуме. Веле, да је сјеме, ове лјепотице донио из далека краја на југу земље славуј и пустио га у луг покрај врела. Из сјемена никне пет великих зелених листова и усправно батво. На врху батва отвори се једне вечери диван цвијет, и сва шума замириса. Чашка¹ му је имала пет лапора, налик на пет тракова зеленкасте свиле. До три се вјенчића ухватило чашке: први црвен као крв, а са златним ресама на рубу; други модар као море, а са сребрним жилицама на свакој латици, трећи је пак био љубичаст као гора у освит дана. Краљица је цвјетова била увијек радост и спас ситнога шумског пука². Њезина је лјепота знала да разнежи и утјеши свакога. Мирис јој се ширио у таласима свом шумом. Падао је као медена капља у сваку жуч, као хладна роса на све оно, што би почело да гори и пламти. Од зоре па до мрака осјећала се у лузима њезина моћ, што је само тјешила и мирила, да живот буде свакоме љепши

¹ Чашка — чашица. ² Пук — народ, свет.

ВРБИЦА..... ЦВЕТИ..... УСКРС

— ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ МЛАЂИ —

Диван је био *дан радости малих!*
 Поворка деце раздраганих лица,
 Прошла је носећ' гранчице од врбе,
 У сјају сунца прошла је *Врбица!*

А сада су *Цвети!* цвећем, цвећем, цвећем
 Нека нам Вишњи све мисли одене
 У славу Христа пред ког Јерусалим
 Бацаше *цветице* гранчице зелене!

Кад дође Ускрс, на ускршње дане,
 Ижљубимо се с нежношћу у груд'ма!
 „Христос васкрсе“ *браћо на све сџране!*
 „*Радоси и љубав и мир међу људ'ма!*“

О УСКРСУ

— AUGUST ŠENOVA —

О Uskrsu bilo, još pamtim i sad,
 Jutarce zlatno nam sjalo;
 Poletjeh vam živ, poletje vam mlad
 U seoce mileno malo.

Dva jablana vita stajala tuj,
 Dva vjerna kući stražara,
 Za ogradom lavež kudronje čuj,
 A crkvica kraj kuće stara.

U dvorištu drvena suša i hliev,
 Sred dvorišta drveni zdenac,¹
 Čuj goluba guk, i kokota gnjev,
 Na prozoru ljubica venac.

Za kućicom vrta kitnjasti prug,
Tu klinčac cvate i ruža,
A dalje onamo u zeleni lug
Svuđ stazica biela se pruža.

O Uskrsu bilo, kad ustade Spas,
Od zlata drhće ravnina,
Kroz vazduh lieva zvona se glas
U slavu božjega sina.

Svuđ naokolo sveti pokoj i mir;
Sad gle iz pitomih sela
Na puteve vrvi šir i šir
Hrvatica povorka biela;

Na puteve vrvi hrvatski puk,
Sve radosno obraz im blista,
Zvonova seoskih sliedeći zvuk
Pobrzala svjetina čista.

¹ Zdenac — izvor, kladenac.

НАША ОТАЏБИНА

Од своје мајке, ко ће наћи бољу?
А мајка ваша земља вам је ова.

А. Шаншић.

ОТАЏБИНА

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ МЛАЂИ —

Родна грудa, коју реке росе,
Где се, с бразда сеоских атара,
Као химне у небо узносе
Просте песме веселог ратара,
Земља, што је природа одела
Све у рухо вилинскога кроја:
Чарне горе... живописна села...
То је *дивна* Отаџбина моја!

— — — — —
Земља патње и победа славних —
То је *дична* Отаџбина моја!

— — — — —
Рајска земља, чије горе свете
Звоне песмом загоркиња вила.
Где сам, некад, к'о малено дете,
И сам пев'о сред мајчиног крила,
Ту где живим и осећам радост
Што се зовем „син јуначког соја“,
Ту ми прошло детињство и младост —
Ту је *мила* Отаџбина моја!

ХРВАТСКА ЗЕМЉА

— АУГУСТ ШЕНОА —

Продол и врх, шума и поље замјењују се чаробитом мијеном, нижу се складно као громни таласи правјечнога мора, да се око занесено диви величју природе. А поникне ли зјеница дубље у горску красоту, узпламти душа, тоне срце у миљу и нехотице се устима отима клик: „Лијепа си, дивна си, о мајко наша, ој земљо Хрватска! Да си нам красна каже нам око, да те љубимо куца нам срце, јер у теби родити се, а тебе не љубити, био би грех до Бога!

LJUBLJANI

— JOSIP STRITAR —

Pozdravi Bog te, belo mesto,
nad tabo¹ sivi², stari grad!
Iz daljne sem dežele³ zvestvo⁴
prišel te pozno obiskat⁵.

Ti pač⁶ si mene⁷ pozabilo;
let⁸ mnogo je preteklo že⁹,
kar¹⁰ sem zapustil tvoje krilo,
zapustil tvoje sem goré.

Goré¹¹ spet gledam zaželjene,
veselja mi rosi oko.
Oh, bode¹² kdo še pomnil¹³ mene?
Saj¹⁴ sem spremenil¹⁵ se močnó¹⁶.

Obličje¹⁷ se mi spremenilo,
 Ostalo kakor prej srcé;
 ljubezen verno ohraniti¹⁸
 do mile rojstne¹⁹ je zemljé.

¹ *Nad tabo* — nad tobom, ² *Sivi* — sédi. ³ *Dežela* — zemlja. ⁴ *Zvesto* — pobožno. ⁵ *Obiskati* — posetiti, pohoditi. ⁶ *Pač* — ali. ⁷ *Pozabilo* — zaboravilo. ⁸ *Leto* — godina. ⁹ *Že* — več. ¹⁰ *Kar* — otkako. ¹¹ *Spet* — opet. ¹² *Bo, bode* — bude, biće. ¹³ *Pomnil* — sećao. ¹⁴ *Saj* — u istinu. ¹⁵ *Spremenil* — promenio. ¹⁶ *Močno* — jako, vrlo. ¹⁷ *Obličje* — lice. ¹⁸ *Ohraniti* — sačuvati. ¹⁹ *Rojstni* — rodni.

БОЖЕ ПРАВДЕ

— ЈОВАН ЂОРЂЕВИЋ —

Боже правде, ти што спасе
 Од пропасти до сад нас,
 Чуј и од сад наше гласе
 И од сад нам буди спас!

Моћном руком води, брани
 Будућности Српски брод.
 Боже, спаси, Боже, храни
 Српског Краља, Српски род!

Сложи српску браћу драгу
 На свак дичан, славан рад:
 Слога биће пораз врагу,
 А најјачи Српству град!

Нек на Српства блиста грани
 Братске слоге златан плод,
 Боже, спаси, Боже, храни
 Српског Краља, Српски род!

Нек на Српско ведро чело
 Твог не падне гњева гром,
 Благослови Србу село,
 Поље, њиву, град и дом!

Кад наступе борбе дани,
 К победи му води ход
 Боже, спаси, Боже храни
 Српског Краља, Српски род!

Из мрачнога сину гроба,
 Српске круне нови сјај,
 Настало је ново доба, —
 Нову срећу, Боже дај!

Краљевину Српску брани,
 Петвековне борбе плод,
 Српског Краља, Боже храни
 Моли ти се Српски род!

L'JERA NAŠA DOMOVINO,

— ANTUN MIHANOVIĆ —

L'jera naša domovino,
 Oj junačka zemljo mila
 Stare clave djedovina,
 Da bi vazda časna bila!

Mila, kano si nam slavna,
 Mila si nam ti jedina,
 Mila kuda si nam ravna,
 Mila, kuda si planina!

Vedro nebo, vedro čelo,
 Blaga prsa, blage noći,
 Toplo ljeto, toplo djelo,
 Bistre vode, bistre oči,

Vele gore, veli ljudi,
 Rujna lica, rujna vina,
 Silni gromi, silni udi, —
 To je naša domovina!

Teci, Savo bistra, teci,
 Nit' ti Dunaj, silu gubi,
 Kud li šumiš, sv'jetu reci,
 Da svoj narod Hrvat ljubi!

Dok mu njive sunce grije
 Dok mu hrašće bura vije,
 Dok mu mrtve groblje krije.
 Dok mu živo srce bije!

N A P R É J

— SIMON JFNKO —

Haprėj¹, zastáva Slave,
 na boj junaška kri!²
 Za blagor³ očetnjáve⁴
 naj⁵ puška govori!

Z oróžjem in⁶ desnico
 nesémo⁷ vragu⁸ grom,
 Zapisat v⁹ kri pravico,
 ki terja¹⁰ jo¹¹ naš dom,

Draga mati je prosila,
 roke okol' vrata vila,
 plakala je moja mila;
 „Tu ostáni, mili moj!“

Z Bogom, mati ljub'ca zdrava!
 Mati mi je očetnjáva.
 ljub'ca moja čast in slava,
 hajd'mo, hajd'mo za nje¹² v boj!

¹ *Naprej* — napred. ² *Kri* — krv. ³ *Blagor* — dobro, sreča. ⁴ *Očetnjáva* — otadžbina. ⁵ *Naj* — neka. ⁶ *In* — i. ⁷ *Nesemo* — nosimo. ⁸ *Vrag* — neprijatelj. ⁹ *V* — u. ¹⁰ *Terja* — traži. ¹¹ *Ki jo* — koju. ¹² *Za nje* — za njih.

НАРОДНА ХИМНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

Боже правде Ти што спасе
 Од пропасти до сад нас,
 Чуј и од сад наше гласе,
 И од сад нам буди спас!

Лепа наша домовино,
 Ој, јуначка земљо мила,
 Старе славе дедовино,
 Да би вазда часна била!

Напреј, застава Славе,
 На бој, јунашка кри,
 За благор очетњаве
 Нај пушка говори!

Боже, спаси, Боже, храни,
 Нашег Краља и наш род!
 Александра, Боже, храни,
 Молити се сав наш род!

DVIJE PTICE

— PETAR PRERADOVIĆ —

Zabludila morska ptica
 U daljini kopne zemlje
 I susrela kosovicu
 Gdje u gaju slatko pjeva.
 „Kako možeš pjevat tužna
 U pustinji ovoj suhoj
 Gdje ni kapi vode ne ima?“ —
 „„Pjevahu i moji stari
 U istome ovom gaju.““ —
 Domovina, kakva bila,
 Rođenom je sinku mila.

ПЕСМА ЈЕДИНСТВУ

— АЛЕКСА ШАНТИЋ —

Ја сам Србин, ја сам Хрват и Словенац —
 Три имена сва три су света врела,
 Где ми душа пије жар за нова дела,
 И роду и браству плете смерни венац.

Ја сам срећан ове што доживех дане,
 Када браћа с браћом на брегове хрле —
 Када се у сунцу свог јединства грле
 Великога стабла, три велике гране.

С кровова се наших дигла мора тавна,
 По њима се звезде просуле па горе —
 С Душановом круном, к'о јабука зоре,
 Томиславова се рађа круна славна.

С Адрије и Соче, све до Вардар-воде,
 Једна песма грми радосна и света —
 Више нема ага, харача ни кмета,
 Сврх колиба шуште хростови слободе.

Благослови, Боже! Нек на наша врата
 Свако јутро с песмом анђ'о браства ступа,
 И причести свешћу из небесних купа,
 Свакога Словенца, Срба и Хрвата!

ЈЕДИНСТВО

— ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ МЛАЂИ —

„Јединства мис'о верно чувајте!
 „Јединство — то је симбол светости!
 „Јединство — то је искра светлости
 „Јединство — то је снага народна!
 „Јединство — то је нада народна!“

К О Л О

— БРАНКО РАДИЧЕВИЋ —

Коло, коло,
 Наоколо
 Виловито
 Плаховито

Наплетено

Навезено

Окићено

Зачињено —

Брже, браћо, амо, амо,

Да се скупа поиграмо!

Србијанче, огњу живи,

Ко се теби још не диви!

Хрваћане, не од лане

Од увек си ти без мане.

Ој Босанче, стара славо,

Тврдо срце, тврда главо,

Тврд си као кремен камен,

Где станује живи пламен!

Ао, Еро, тврда веро,

Ко је тебе јоште тер'о?

Ти си ка'но хитра муња,

Што никада не покуња.

Ао, Сремче, гујо љута,

Сваки јунак по сто пута!

Црногорче, царе мали,

Ко те овде још не хвали?

Мачем бијеш, мачем сечеш

Мачем себи благо течеш:

Ој соколе Далматинче,

Дивна мора дивни синче!

Ој ти красни Дубровчане,

Наш и данас бели дане,

Та са песме из старине,

Пуне славе и милине!

Ој Славонче танани!

Банаћане лагани!

Ој Бачвани, здраво, здраво,

Ко ј' у песми већи ђаво!

И ви други дуж Дунава,
И ви други где је Драва,
И сви други, тамо, амо,
Амо да се поиграмо!
Хватите се кола тога
Од вишњег је оно Бога!

СА Д Р Ж А Ј

1. Молитва. — Бранко Радичевић — — — — —	6	21. Марко и соко. -- Нар. песма	31
2. Ко мање иште, више му се даје. — Нар. приповетка	7	22. Марков соко. — Народна песма — — — — —	32
3. Праведна пресуда. — Нар. приповетка — — — — —	10	23. Краљевић Марко и Бег Костадин. — Нар. песма — — — — —	32
4. Све, све, али занат. — Народна приповетка — — — — —	11	24. Марко као краљ. — Нар. приповетка — — — — —	34
5. Ко није дрбро свезао. — Нар. приповетка — — — — —	12	25. Турци у Марка на слави. Народна песма — — — — —	35
6. Лилица и курјак. — Доситеј Обрадовић — — — — —	13	26. Маркова побожност. — Народна приповетка — — — — —	39
7. Лав и медвед. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	13	27. Урош и Мрњачевићи — Народна песма — — — — —	40
8. Лав и миш. — Доситеј Обрадовић — — — — —	13	28. Смрт Краљевића Марка. — Народна песма — — — — —	47
9. Цврчак и мрави. — Доситеј Обрадовић — — — — —	14	29. Марко Краљевић. — Ср. Ј. Стојковић — — — — —	52
10. Магарац и коњ. — Доситеј Обрадовић — — — — —	14	30. Прилеп. — Коста Н. Костић — — — — —	53
11. Коњ и бик. — Доситеј Обрадовић — — — — —	15	31. Из Црне Горе. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	55
12. Славуј и паун — Доситеј Обрадовић — — — — —	15	32. Зима на Цегинју. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	56
13. Туђе перје. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	15	33. Планине. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	57
14. Маркова снага. — Народ. песма — — — — —	17	34. Са Цетиња — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	58
15. Марково стопало. — Нар. приповетка — — — — —	18	35. Делија. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	58
16. Марко Краљевић и вила. Народна песма — — — — —	19	36. Јуначке игре. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	59
17. Мако Краљевић и Милош Обилић — Народна приповетка — — — — —	22	37. Улицы. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	61
18. Марко и Андрија — Народна песма — — — — —	23	38. Херцег Нови. — Марко Цар	62
19. Марков одлазак у Призрен. — Нар. песма — — — — —	26	39. Чета. — Иван Мажуранић	62
20. Маркова ливада. — Народ. приповетка — — — — —	30	40. Балње вече. — Петар Петровић Његош — — — — —	63
		41. Гостопримство у Црној Гори. — Сима Матавуљ — — — — —	64
		42. Мрве хлеба. — Љубомир П. Ненадовић — — — — —	66

43. Са Марјана. — Марко Цар	69	70. Пролећна песма. — Јован	
44. Приморију. — Љубомир П.		Јовановић Змај — — —	99
Ненадовић — — — —	69	71. Ласта. — Аугуст Шеноа	100
45. С Богом! — Петар Прера-		72. Ево наших ласта. — Јован	
довић — — — —	70	Јовановић Змај — — —	100
46. Ластавице — Војислав Ј.		73. Веселје младости. — Пе-	
Илић — — — —	71	тар Прерадовић — — —	101
47. Око старе мајке. — Јован		74. Добри шумски дух — Вла-	
Јовановић Змај — — —	71	димир Назор — — — —	102
48. Зимска прича. — Војислав		75. Цвет и мед. — Јован Јо-	
Илић — — — —	72	вановић Змај — — — —	104
49. Св. Сава — Војислав Ј.		76. Три птичице. — Нар. песма	104
Илић — — — —	74	77. Сади дрво. — Јован Јова-	
50. Зима. — Јован Јовановић		новић Змај — — — —	105
Змај — — — —	75	78. Мали певач. — Јанко Ве-	
51. У очи Божића. — Ксавер		селиновић — — — —	105
Шандор Балски — — —	76	79. Дјеца. — Владимир Назор	107
52. Божић зове: хоће част у		80. Тешко сестри без брата и	
кући. — Нар. песма — — —	76	брату без сестре. — Нар-	
53. Божићна радост — Јанко		родна песма — — — —	111
Веселиновић — — — —	77	81. Звезде. — П. Прерадовић	111
54. У очи благодана. — Петар		82. Киша пролетница на селу.	
Прерадовић — — — —	79	— Јован Грчић Миленко	112
55. Божић. — Милорад Шап-		83. У сељачкој кући. — Јанко	
чанин — — — —	79	Веселиновић — — — —	112
56. Из детињства Ивице Кич-		84. Рибар. — П. Прерадовић	116
мановића. — Анте Ковачић	81	85. Рибарчетов сан. — Бранко	
57. Из сеоске школе. — Ми-		Радичевић — — — —	116
лорад Шапчанин — — —	82	86. Свет. — Ј. Јован. Змај —	117
58. У свом друштву. — Вла-		87. Краљица цветова. — Вла-	
димир Назор — — — —	83	димир Назор — — — —	118
59. Другови. — Светозар Ћо-		88. Врбица, Цвети, Ускрс. —	
ровић — — — —	87	Војислав Ј. Илић Млађи —	119
60. Успомене из дјетињства —		89. О Ускрсу. — Аугуст Шеноа	119
Ксавер Шандор Балски —	89	90. Отаџбина — Војислав Ј	
61. Зима. — Јован Јовановић		Илић Млађи — — — —	121
Змај — — — —	91	91. Хрватска земља. — Аугуст	
62. Добро дело. — Владимир		Шеноа — — — —	122
Назор — — — —	91	92. Љубљани. — Јосип Стритар	122
63. У просјачкој кући. Вјен-		93. Боже правде. — Јован Ђор-	
цеслав Новак — — — —	93	ђевић — — — —	123
64. Весник пролећа. — Воји-		94. Л'јепа наша домовино. —	
слав Ј. Илић — — — —	95	Антун Михановић — — —	124
65. Облаци. — Јован Грчић		95. Напреј — Симон Јенко —	125
Миленко — — — —	95	96. Државна химна. — — —	126
66. Пролетња Зора. — Воји-		97. Двије птице. — Петар Пре-	
слав Ј. Илић — — — —	97	радовић — — — —	127
67. Прва бразда — Милован		98. Песма јединства. — Алекса	
Ђ. Глишић — — — —	96	Шантић — — — —	127
68. Рад. — Јован Јовановић		99. Јединство. — Војислав Ј.	
Змај — — — —	98	Илић Млађи — — — —	128
69. У шуми. — Владимир Назор	98	100. Коло. — Бранко Радичевић	128

ПРЕГЛЕД ПИСАЦА

Веселиновић Јанко :	
Божићна радост - - - - -	77
Мали певач - - - - -	105
У селачкој кући (<i>Пустуња</i>)	112
Грчић Јован Миленко :	
Киша пролетница на селу -	112
Облаци - - - - -	95
Глишић Милован Ђ.:	
Прва бразда (одломак) - - -	96
Ђалски Ксавер Ш.:	
У очи Божића (<i>Под старим крововима</i>) - - - - -	76
Успомене из дјетињства (<i>Дилем дома</i>) - - - - -	89
Ђорђевић Јован :	
Боже правде - - - - -	123
Илић Војислав Ј.:	
Ластавице - - - - -	71
Зимска прича - - - - -	72
Св. Сава - - - - -	74
Весник пролећа - - - - -	95
Пролетња зора - - - - -	96
Илић Војислав Ј. Млађи :	
Врбица... Цвети... Ускрс - -	119
Отаџбина - - - - -	121
Јединство - - - - -	128
Јовановић Јован Змај:	
Око старе мајке - - - - -	71
Рад - - - - -	98
Зима - - - - -	75, 91
Цвет и мед - - - - -	104
Сади дрво - - - - -	105
Пролетња песма - - - - -	99
Свет - - - - -	117
Ево наших ласта - - - - -	100
Јенко Симон:	
Напреј - - - - -	125
Ковачић Анте :	
Из детињства Ивице Кичмановића - - - - -	81
Костић Коста :	
Прилеп (<i>Наши нови градови на Југу</i>) - - - - -	53
Мажуранић Иван :	
Чета (<i>Смрти Смајлаге Ченгића</i>) - - - - -	62
Матавуљ Симо :	
Гостопримство у Црној Гори	64
Михановић Антун :	
Л'јепа наша домовино - - -	124
Назор Владимир :	
Добро дело (<i>Мршво оспрво</i>)	91
У свом друштву (<i>Ошац</i>) - -	83
У шуми (<i>Халугица</i>) - - -	98
Дјеца (<i>Халугица</i>) - - -	107
Добри шумски дух (<i>Шума без славуја</i>) - - - - -	102
Краљица цветова (<i>Шума без славуја</i>) - - - - -	118
Новак Вјенцеслав :	
У просјачкој кући - - - -	93
Ненадовић Љубомир П.:	
Лав и медвед - - - - -	13
Туђе перје - - - - -	15
Из Црне Горе (<i>Писма из Црне Горе</i>) - - - - -	55
Зима на Цетињу (<i>Писма из Црне Горе</i>) - - - - -	56
Планине (<i>Писма из Ц. Горе</i>)	57
Са Цетиња " " " "	58
Улцињ " " " "	61
Делија " " " "	58
Јуначке игре " " " "	59
Мрве хлеба " " " "	66
Приморју " " " "	69

Обрадовић Доситеј :

Лисица и курјак	- - - -	13
Магарац и коњ	- - - -	14
Коњ и бик	- - - -	15
Лав и миш	- - - -	13
Цврчак и мрави	- - - -	14
Славуј и паун	- - - -	15

Петровић Петар Његош :

Бадње вече (<i>Горски Вијенац</i>)		63
--------------------------------------	--	----

Прерадовић Петар :

С Богом	- - - -	70
У очи Благодана	- - - -	79
Рибар	- - - -	116
Звезде	- - - -	111
Двије птице	- - - -	127
Веселје младости	- - - -	101

Радичевић Бранко :

Рибарчетов сан	- - - -	116
Коло (<i>Ђачки расшанак</i>)		128

Српске народне песме :

Маркова снага (из збирке <i>Марко Краљевић</i> од Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	17
Марко Краљевић и вила	- -	19
Марко и Андрија (Из збирке Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	23
Марков одлазак у Призрен (Из збирке Ср. Ј. Стојковића)		26
Марко и соко	- - - -	31
Марков соко	- - - -	32
Краљевић Марко и Бег Ко-стадин	- - - -	32
Турци у Марка на слави	- -	35
Урош и Мрњачевићи	- -	40
Смрт Краљевића Марка	- -	47
Божић зове	- - - -	76
Три птичице	- - - -	104
Тешко сестри без брата	- -	111

Српске народне приповетке :

Ко мање иште, више му се даје		7
Праведна пресуда	- - - -	10
Ко није добро свезао	- - - -	12
Све, све, али занат	- - - -	11
Марково стопало (Из збирке <i>Марко Краљевић</i> од Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	18
Марко Краљевић и Милош Обилић (из збирке Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	22
Маркова ливада (из збирке Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	30
Марко као краљ (из збирке Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	34
Маркова побожност (из збирке Ср. Ј. Стојковића)	- - - -	39

Стојковић Ср. Ј.:

Марко Краљевић	- - - -	52
----------------	---------	----

Стритар Јосип :

Љубљани	- - - -	122
---------	---------	-----

Ђоровић Светозар :

Другови	- - - -	87
---------	---------	----

Цар Марко :

Херцег Нови (<i>Са нашег при-морја</i>)	- - - -	62
Са Марјана (<i>Са нашег при-морја</i>)	- - - -	69

Шантић Алекса :

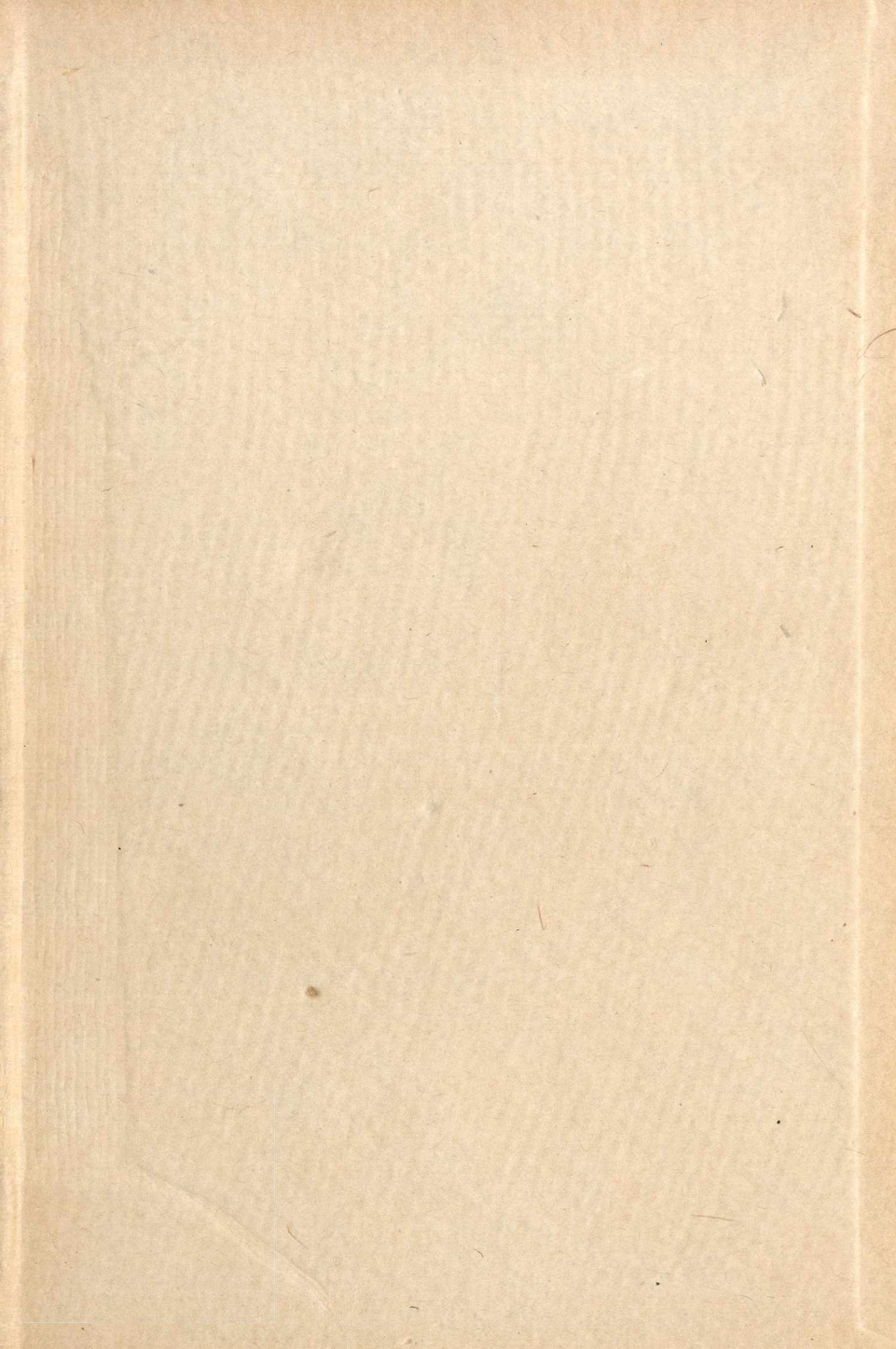
Песма јединства	- - - -	127
-----------------	---------	-----

Шапчанин Милорад П.:

Из сеоске школе (<i>Сањало</i>)	-	82
Божић	- - - -	79

Шеноа Аугуст :

Ласте	- - - -	100
Хрватска земља (<i>Злашарево злашо</i>)	- - - -	122
О ускрсу	- - - -	119

Цена 20 дин.